

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XII. évfolyam 141. szám
2008. november

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívtottan és hívatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest, V. Semmelweis utca 1–3. I. emeleti Bartók terembe

---

Gondolatok az örmény liturgiából

**„Mindenkinek oltalmazója, Krisztus!
Jobbod védelmezen
nappal és éjjel,
otthon és útközben,
álomban és ébren,
hogy ne inogjak meg sohasem!
(És irgalmaz...)”**

A képeken Krisztust sokszor úgy ábrázolják, hogy jobbajával áldást ad. Reánk és az egész világra. Mindenre kiterjedően. Ezt idézi elénk Szent Nerszesz verse is, felsorolva az alkalmakat, helyzeteket. A novemberi őszi idő sokszor tud befolyásolni, de ne feledjük: az Úr mindig velünk van!

Dr. Sasvári László

**Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu**

Béres L. Attila

Lehet könny(gáz) nélkül is sírni...

A Fővárosi Örmény Klubban az „Emlékek szárnyán” című nosztalgia műsorban, a Budapest Főváros XII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat felkérésére lépett fel Mártonffy Miklós zeneszerző, előadóművész, ország- és világjáró szanzonekés, valamint a sztárvendég, Ráczi Kati énekesnő. A klub háziasszonya dr. Issekutz Sarolta az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület nevében köszöntötte a megjelenteket, majd az októberi programot rendező kerület elnöke Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit bemutatta a neves művészeket.

Mártonffy Miklós dallamaival nosztalgia hangulatot varázsolt

Már dirosz volt. Szülei zeneszerető emberek voltak, édesanyja hegedűművész és neves énekesnő volt. Mártonffy Miklós évtizedeken át járta a világot, számos országban szerepelt, mint zongorista, énekes, zenekarvezető, zeneszerző és dalszövegíró. Hosszú időt töltött Svájcban, megjárta Németországot, és megfordult a Skandináv országokban éppúgy, mint a Benelux-államokban. De mindig hazatért, visszahúzta a szíve, a honvágy. Világszerte is-

Mártonffy Miklós erdélyi örmény család leszármazottja, ősei kolozsvári nemesek, akik Apafi Mihály erdélyi fejedelem hívására telepedtek le Szamosújváron. A család örmény neve

mert dala a „Piros szív, fehér hó, zöld levél”. A Magyar Színházban már negyedik éve játsszák a „Fizetek, főúr!” c. produkcióját, amelynek egyaránt szerkesztője és szereplője, a klubest jól ismert művésze.

Először szerepelt a klubesten a sztárvendég, Ráczi Kati. Az énekesnő budapesti zenész családból származik, édesapja kiváló muzsikus volt. A művésznő zenei tanulmányait zongora és énekszakkon végezte. Pályafutását a folyamatos koncertturnézás jellemzi.

Az előadóművészek a legkiválóbb magyar szerzők leghíresebb pest-budai dalaiból állították össze műsorukat. A gazdag dalsokor az őszi hangulatnak

A sztárvendég, Ráczi Kati énekesnő (baloldalt) válaszolt Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit kérdéseire

Az októberi klub közönsége átengedte magát a muzsikának megfelelően az „Emlékek szárnyán”

nosztalgia hangulatot varázsolt. Műsoruk idejére a hallgatók elfelejthették az élet szép pillanatait.

Fővárosi Örmény Klub

2008. november 20. (csütörtök) du. 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V., Semmelweis u. 1–3. I. emeleti Bartók terem

Műsor:

Ünnepi hangverseny az '56-os forradalom és szabadságharc áldozatai emlékére

Közreműködik:

Kirkosáné Magda Tünde (vibrafon): Rachmaninov: Vocalise, Hacsaturján: Adagio
Kirkosa Péter (hegedű): Mozart: A-dúr hegedűverseny 1. tétel, Albinoni: Adagio

H. Bodó József: A HÁRSFA VIRÁGA – könyvbemutató

Különös sorsok, igaz történetek.

A mű szépirodalmi családregény, hiteles korrajz, ahol az író emléket állít a forradalom utáni megtorlás során kivégzett sorstársainak is.

A szerző könyvét a helyszínen dedikálja

Közreműködik: **Bolberitz Zsófia** és **Takács Bence** előadóművészek

A rendezvényt követően **Dr. Keszy-Harmath Péterné** által készített örmény ételkülönlegességek kóstolója.

Rendezi: a Bp. Főv. XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Támogató: Fővárosi Örmény Önkormányzat, Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Megemlékeztek a felejthetetlen hősookról

A Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület közös rendezésében emlékeztünk meg október 2-án a Főpolgármesteri Hivatal Dísztermében az 1848-49-es szabadságharc hőseiről és az Aradi Vértanúkról, köztük a magyarörmény hősookról. A magyar és az örmény Himnusz után a rendezők nevében dr. Issekutz Sarolta mondott köszöntőt.

Dr. Bona Gábor

előadóművész Lázár Vilmos búcsúlevelét olvasta fel, és nagy átéléssel szavalta el Vörösmarty Mihály Szózat és Arany János: Rendületlenül c. versét. Közreműködött Devich Gábor (klarinét) és Hlavacsek Tihamér (zongora) valamint Miskolczi Anna (gordonka), műsorukban szerepelt Schumann: Románc Op. 94., Bartók Béla: Három csíkmegyei népdal, Wagner-Liszt: Izolda szerelmi halála a Trisztán és Izolda c. operából és Brahms: a-moll trió Op. 114. Allegro és Adagio.

Az emlékműsor végén dr. Issekutz Sarolta megköszön-

Az ünnepi eseményen emlékeztetést mondott Dr. Bona Gábor hadtörténész, aki felelevenítette az aradi tizenhárom életútját és utolsó napját. Az ünnepi megemlékezésen Sudár Annamária

te a Főpolgármesteri Hivatalnak, hogy a dísztermet ismét ingyen biztosította az ünnepségre. Köszönetet mondott a Főv. II., a Terézvárosi-, a Ferencvárosi-, a XI., XII. és XIII. kerületi Örmény Önkormányzatnak, valamint az Országos Örmény Önkormányzatnak a rendezvény támogatásáért, amely lehetőséget adott a csak erre az emlékestre rendezett kiállításra, és a szeretetvendégségre is.

Dr. Issekutz Sarolta, az emlékműsor rendezője

Dr. Issekutz Sarolta kiemelte: „Így ünnepeltek az örmények, és abban reménykednek, hogy a többi kisebbség is csatlakozik egyszer október 6-a közös emlékűnnepeléséhez. Mert van az Aradi Vértanúk között több nemzetiségi származású, akiknek hozzátartozói ugyanúgy élhetnek közöttünk. Ők is en-

Sudár Annamária előadóművész

nek a hazának az állampolgárai és ezért mindannyian köszönettel tartozunk. Az 1600-as évek közepén Erdélybe települt örmények több száz éves menekülés után találtak menedéket, és már röviddel ezt követően úgy érezték, hogy Magyarország a hazájuk. Ezért terjesztették fel kérelmüket az 1800-as évek elején a kancelláriához, hogy hivatalos irataikat is magyarul nyújthassák be. Vállalták magyarságukat a szabadságharcban is és vértanúink vállalták a halált is hazájukért. Ez a föld ma is a hazánk, ezt sem Magyarországon, sem Erdélyországban nem hagyjuk! Ennek az országnak a felvirágzása az örmény származásúak

Közreműködött Devich Gábor (klarinét), Hlavacsek Tihamér (zongora), valamint Miskolczi Anna (gordonka)

ügye is. Ezért emlékezünk, hogy a jelent felrúzzuk, és a jövőt a múlt dicsőségéből merítve építjük. Az összefogást kérem a többi nemzetiségi társaimtól is, hogy becsüljék meg jobban ezt az emlékünnepet, ezt a hazát.”

Az aradi vértanúkra, a magyarörmény hősoekre emlékezők a díszteremben

Az aradi vértanúk leszármazottai, a jelenlévő magyarörmények és emlékezők a díszteremben felállított kopjafánál – harangzúgás közben – koszorúval, valamint egy-egy szál rózsával rótták le kegyeletüket. *Dr. Issekutz Sarolta*, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat elnöke, *Szongoth Gábor* volt országos alelnök, és *Heim Pál* fővárosi alelnök, valamint *Dessewffy Sándor*, az Aradi Vértanúk Öröksége Egyesület elnöke koszorúzott, de kegyeletüket lerótták Lázár Vilmos, Kiss Ernő, továbbá Czetz János és Schweidel József hősök népes számban megjelent családtagjai is.

Az ünnepséget a Szózat zárta. Az állófogadáson az örmény konyha remekei mellett baráti beszélgetések tették emlékezetessé a találkozásokat.

(Béres)

A kopjafánál *Dr. Issekutz Sarolta*, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat elnöke, *Szongoth Gábor* volt országos alelnök (jobbra), és *Heim Pál* fővárosi alelnök

Budapesti Kamaraszínház
Ericsson Stúdió
befogadott produkció

Fotó: Harry Balabanjan MAGYARORSZÁGI ÖSBEMUTATÓ

NELLY SHAHNAZARYAN
Keresztút
monodrámá

Fordította Sárközy Elga
Teréz: Várady Mária

Díszlet Kerényi József Kossuth díjas
Jélmez Fekete Mária
Rendező munkatársa Máté Krisztián
Zenéjét Aram Hacsaturján és Ferenc Snétberger műveiből szerkesztette Szőke István
Rendező Szőke István

Támogatók **nka**
Budavári Örmény Önkormányzat, XII. ker. Örmény Önkormányzat,
XIII. ker. Örmény Önkormányzat, Zuglói Örmény Önkormányzat, Előadóművészi
Jogvédő Iroda, Országos Örmény Önkormányzat, Fővárosi Örmény Önkormányzat,
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, Budapesti Kamaraszínház Kft.

Helyszín:
Budapesti Kamaraszínház
Ericsson Stúdió
(1075 Budapest, Asbóth utca 20.)

Időpont:
november 10-én, hétfőn 19 óra

Jegyek válthatók a Színház Szervezésén: 1075, Budapest, Asbóth utca 24.
Tel: 343-1125 vagy 06-30/811-1580

Bálintné Kovács Júlia – Moldován Lajos

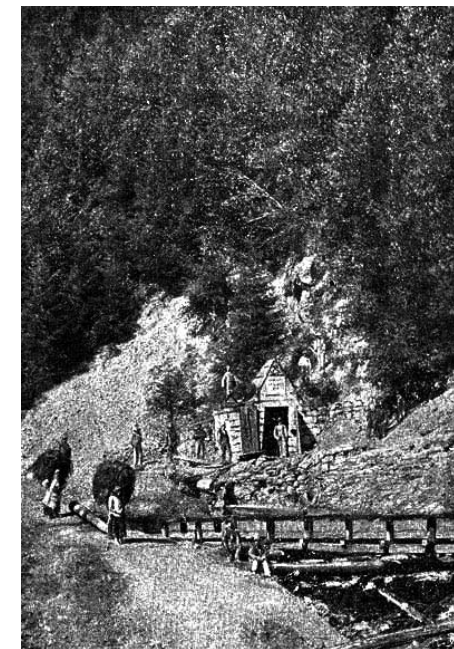
A Lápos-völgyi örmények

Hosszúra sikeredett beszámolómnak, – aminek még koránt sincsen vége – , egy „appendixéhez” érkezünk. Magyarlápos úgy látszik, hogy valóságos kincsbánya, ami az örménymagyarokat illeti. A szeptemberi számban olvashattunk a sikeres fiatal íróról, Dragomán Györgyről, akinek bizony ma is vannak „rokonai” – lehet, hogy csak névrokonai – Magyarláposon, a Beszenszkyek leszármazottait pedig, ahogy csak időm engedi, itt fogom megkeresni Kolozsváron, és remélem alapos és színes írásokban tudok beszámolni családtörténetükről.

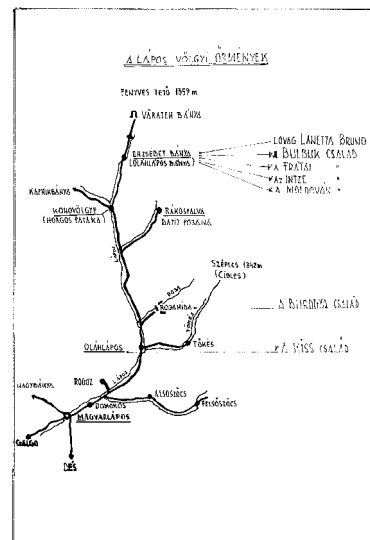
„Munkatársamtól”. *Moldován Lajostól* további családokról kaptam híradást.

„Emlékeim között való kutakodásom eredményeként küldök még néhány emlékmorzsat olyan családokról, személyekről, akik meghatározó szerepet tölthettek be a Láposi-medencében, de akiről rajtam kívül, azt hiszem, senki sem tud már.

Lahetta Bruno bányakapitány volt, akinek köszönhetően Oláláposbányából Erzsébetbánya lett, Burjáék meg a 19. sz. végén ipart telepítettek, méghozzá vasöntő ipart.

Egy oláh-láposbányai bányabejárat

Lovag Lahetta Brunóról és a Burja testvérekről van szó, akik helytörténelmet csináltak a maguk módján.

Az Intzék

Dr. Intze Béla fiatal orvosként került Erzsébetbányára, mint a M. Kir. Bányakapitányság által alkalmazott első orvo-

Oláh-láposbányai zúzdák

sa a telepnek, mert akkor még községről nem lehetett beszélni (1880-as évek).

Az elnyert állás nemcsak kiemelkedő bérezést jelentett, hanem számtalan más előnyt is. Kincstári ingyen lakást, kályhakész téli tüzelőt, konyhai folyóvizet, lakástakarítást, világító olajat, (petrólium), stb.

Az orvost az egész telep megszerette, ő lett a telep „doktor bácsija”. Rövidesen asszony jött a házhoz.

Dr. Intze nemcsak orvos volt, hanem igazi tudós is. Laboratóriumot rendezett be a rendelő mellett, és egy bizonyos oltóanyaggal kísérletezett, ami végül is sikerült neki. A kísérletekhez fiatal borjak vérért használta, így egy kisebb borjú állományt tartott a havasi legelőkön, amikből időnként vért csapolt (nyersanyagot), amiből az oltóanyag készült.

Reklám levelezőlapot készített, amivel reklámozta az oltóanyagot, nem is sikertelenül.

Dr. Intze Bélának egy fiúgyermekük született: ifjú Intze Béla (sz. 1894. május 29-én, B. K. J.) aki követte apját, orvosi diplomát szerzett, majd elfoglalta helyét, az üzemi orvosi széket. Apja kísérleteit nem folytatta, őt inkább az új technika, az autó érdekelt. A 20-as évek végén meg is vásárolta az első autót, egy ponyva tetős sport kocsit. Sokáig nem nősült meg.

Mint kocsit tulajdonos látogatást tett Szatmárnémetiben egyik volt évfolyam-

társánál, és itt ismerte meg jövődobjét Simó Albina személyében, akit rövidesen feleségül is vett, és haza hozta Erzsébetbányára.

1933-ban megszületett első és egyetlen gyermekük, Intze Klára Éva.

Az Intze család kezdetben kiegyensúlyozott, boldog életet élt. Nyaranta Szatmáron töltötték a szabadságot, majd változott a szokás. Nyáron otthon fogadták a népes vendégsereget Szatmárról, a szatmári látogatások pedig átveddtek télire, a báliszezonra.

Ilyenkor mind gyakrabban fordul elő, hogy a feleség és a gyerek Szatmáron marad hosszabb ideig, a férj egyedül tér haza.

1940-ben a kislány Szatmárra megy az elemi iskolába, és így az anyja mind több időt tölt vele, jószereivel csak a nyári vakációban tartózkodnak Erzsébetbányán.

A falu pletykálni kezd: „Intzéék válni készülnék...”

1944 nyarán már a feleség és a kislány már haza sem jön. A férj szeptemberben felutazik Szatmárra a család után, és sokáig vissza sem jön. A falu ott maradt orvos nélkül, új orvos kerül a faluba, Dr. Eperjesi.

Aztán jön a hír: a szatmári „Szamos”-ban megjelenik egy rendőrségi közlemény, mely szerint „Dr. Intze Béla orvost karóra lopás miatt a rendőrség letartóztatta”. Sokáig csend. Decemberben Dr. Intze teljesen megzavarodott elmeállapotban haza jön, vagy hozzák valakik éjszaka.

A bánya vezetősége egy nyugdíjas egészségügyi asszisztenst fogad fel az orvos gondozására, a kosztolását a falu vállalta el. Nem sokáig. Februárban elhunyt.

Egyetlen leánya Szatmáron férjhez megy Bihari Sándor építészhez. Két gyermekük születik, Szabolcs és Attila. Éva 1979-ben meghalt, és vele halt az Intze név is. Egy örmény ismét eltávozott.

Folytatjuk

Ecsmiadzin kincsei – fotókiállítás

Ez évben immár másodszorra, igen gazdag – a tavaszi után most egy őszi – programsorozattal jelentkeztek az erdélyi örmények. A szeptember végi világi és egyházi rendezvények részben már méltatásra kerültek az októberi lapszámban. A Marczibányi téri Művelődési Központ M Galériájában szeptember 23-án megnyitott Ecsmiadzin kincsei c. fotókiállítás méltán aratott nagy elismerést, amelyet nemcsak a megnyitón résztvevő közel másfélszáz érdeklődő jelzett, hanem a vendégkönyv bejegyzései és az utólagos telefonhívások is.

A Jerevántól félóránira található Ecsmiadzin városban van az örmény keresztények Rómája, a katolikusznak a rezidenciája és itt található a Világosító Szent Gergely által tervezett, 301–303 között felépült székesegyház.

A kiállítás nemcsak a székesegyház csodálatos műtárgyait, hanem a kincstár páratlan gyűjteményét is bemutatta, ahol évszázadok óta gyűjtik az egyházi közösségek, örmény művészek adományait.

A kiállítás anyaga az ecsmiadzini építészetet, a hacskarokat, a fémművességet, a fafaragásokat, a szőnyegszövés remekeit, a hímezéseket, a nyomott textilanyagokat, a miniatúrákat, valamint a festészetet mutatta be művészi fotókkal,

Puskás Eszter énekművész, Gyulai Csaba (dob), Juhász Endre (duduk és zurna)

részletes ismertető kíséretében. A művészi fotók élményét jól egészítette ki a megnyitó műsora, melyben Puskás Eszter énekművész gyönyörű hangján örmény e g y h á z i

Flórián Antal színművész

ének (saragán), majd pedig az örmény népdalok csokra hangzott fel Gyulai Csaba dob, valamint Juhász Endre duduk és zurna kíséretével, természetesen örményül. A zenét örmény irodalmi gyöngyszemek egészítették ki Flórián Antal színművész tolmácsolásában. Az örmény művészetek ilyen tömény élvezete a hangulatot annyira fokozta, hogy szünni nem akaró taps hívta vissza a művészeket.

A kiállítás szakmai megnyitója egy hangos tárlatvezetésnek felelt meg. Dr. Issekutz Sarolta az egyes művészeti ágak főbb jellemzőit ismertette hívta fel a figyelmet az örmény motívumkincs gazdagságára, az anyagmegmunkálás sokszínűségére, magas színvonalára. A ha-

zai nagyközönség előtt eddig még nem látott műtárgy együttes bemutatójának sikere visszaigazolta, hogy érdemes az örmény kultúra, a távoli Örményország minél több kincsét megismertetni úgy a hazai örménységgel, mint az örmény művészetek iránt érdeklődő nagyközön-séggel. A szépség ugyanis vonzza a láto-gatókat, gyönyörködtet, a boldogságér-zet kiegyensúlyoz, és segít elfeledni egy kis időre a hétköznapok problémáit. A könyvvásár után méltó befejezőként az örmény konyha ízeivel búcsúztak a rendezők, mely minden évben nagy si-kert arat.

Dr. Issekutz Sarolta

Részlet a kiállítás anyagából:

Ecsmiadzin az Ararát-völgy egyik legrégebb városa. Korábbi időkben Vaharsapat-nak nevezték I. Vaharsa Arsakuni királyról (117–140). A IV sz. elején Vaharsapat az örmény kereszténység központjává válik. Itt épül fel

az **Ecsmiadzini Székesegyház**, illetve Hripszime és Gajane mártírnők sírja fölé kápolnát emelnek.

A Székesegyház III. Tiridát uralkodása és az örmény egyház alapítója és első pátriárkája, Világosító Gergely ide-jén épült 301–303-ban. Agatangelosz V. sz.-i történész leírása szerint az „Ecsmiadzin” elnevezés egy régi le-gendához kapcsolódik. Világosító Ger-gely látomásában Jézus Krisztus arany fűzfaággal kezében, az Ararát-völgy-be alászállva rámutatott arra a helyre, ahol majd templomnak kell épülnie. A hagyomány ezt a helyet az „Alászállás helyének” nevezi a Székesegyház köze-pén.

Kezdetben a Székesegyház bazilika-tí-pusú épület volt. Vahagn Mamikonjan herceg idején (V. sz.), majd a VII. sz. közepén Komitasz és III. Nerszesz katolikoszok alatt centrális kupolájú templommá alakították. A belső tér köz-pontjában négy boltívvvel összekötött hatalmas pillér támasztja alá a men-nyezetet főkupoláját. Ez a kompozíció fő vonalait tekintve napjainkig változatlan maradt.

1627-ben egy kisebb, valamint egy na-gyobb kupolát építettek hozzá, a nyugati oldalon harangtorony épült 1658-ban, a keleti oldalon pedig 1869-ben múzeum. Nagas, Hakop, Harutjun és Hovnatan Hovnatanjan festők a belső teret fres-kókkal díszítették a XVIII. században.

I. Vazgen katolikosz idején (1954–1965) a Székesegyház teljes restaurálásakor részleges régészeti ásatások nyomán a nagy sekrestye alatt urartu-kori áldozati tűz-oltár, faragott szertartáskő, freskó-és mozaikrészletek, régi tartópillérek kerültek elő. Mindez arról tanúskodik, hogy a Székesegyház kereszténység előtti templom alapjaira épült.

A hazai nagyközönség először láthatta a fotókiállítás gazdag anyagát

A kiállítási anyagát az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület bocsá-totta a II. ker. ÖKÖ rendelkezésére. Köszönet az egyesületnek, hogy oly fáradhatatlan az örmény kultúra terjesz-tésében. Köszönjük, hogy a Bp. Főv.

II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkor-mányzat ismét egy pazar kiállítással kedveskedett a kerület, a főváros ör-ménységének, magyarságának.

Egy rendszeres látogató

Gyűjtés

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület adományokat gyűjt a szerbiai Eleméren Kiss Ernő aradi vértanú által építtetett, Szent Ágoston tiszteletére felszen-telt római katolikus templom tatarozási munkálataira. E templom szentélye alatti kriptában nyugszik Kiss Ernő. A templom a nagybecskereki római katolikus plébá-niához tartozik, amely a renoválási munkálatokat irányítja, fogadja az adományo-kat. A templom külső tatarozása magyarországi támogatásból elkezdődött, azonban annak befejezésére nincs anyagi lehetőség. Összefogással sikerülhet, hogy a magyar szabadságharc leverésének 160. évfordulójára a templom felújítása megvalósuljon. Adományokat az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület Budapest Bank Rt.-nél vezetett 10100792-72594972-00000007 számú számlájára lehet átutalni. Kérjük a megjegyzés rovatban feltüntetni: „Eleméri templom tatarozására”.

* * *

A Budapesti Örmény Katolikus Plébánia múzeuma felújításának befejezéséhez ado-mányokat várunk a Plébánia múzeumi felújítási célra nyitott 11707024-20465157 bankszámla számra. Kérjük a megjegyzés rovatban feltüntetni: „Örmény katolikus múzeum felújítására”.

A legnagyobb ajándék

Eleméri főhajítás az aradi vértanúk emléke előtt

Anyasorsági vendégek, nemzeti egyházaink és a pravoszláv egyház képviselői, a tartományi kormány, a Magyar Nemzeti Tanács, a vajdasági magyar politikai pártok, civil szervezetek, a magyar többségű, valamint a nagybecskereki önkormányzat képviselői és az egybegyűlt hívek jelenlétében zajlott az ünnepség. Sziveri Géza tanár úr vezetésével az idén is itt voltak a szenttamási diákok.

Lázár Vilmos emléktáblája és a keresztelő medence a Nepomuki Szent János székes-egyházban

Megemlékeztek minden aradi vértanúra, köztük a nagybecskereki születésű **Lázár Vilmosra** is, akinek emléktáblájára a Nepomuki Szent János székes-egyházban vasárnap helyezték el a kegyelet virágait. De nemcsak rájuk emlékeztek, hanem a forradalom minden résztvevőjére és mindenkire, aki a szabadságért és az igazságosságért harcol, mert a szabadság Isten legnagyobb ajándéka.

Kiss Ernő Temesváron született,

A vajdasági magyarok és az anyasorsági vendégek az eleméri ünnepségen

a családja később telepedett le eleméri birtokán. Bánát több községe is a tulajdonukban volt. Mártírhalála után előbb Aradon, majd a katalinfalvai templomban temették el, és a kiegyezés utáni években, 1872-ben, az eleméri templomban helyezték örök nyugalomra.

A megemlékezés kegyeletadó szentmisével kezdődött, amelyet **dr. Német László** bánsági megyéspüspök celebrált, a szentbeszédet pedig **msgr. Huzsvár László** nyugalmazott püspök mondta. A megemlékezés ünnepi műsorában felléptek az Emmanuel kamarakórus tagjai, valamint a nagybecskereki Petőfi ME és a helybeli Madách Amatőr Színház szavalói.

Dr. Issekutz Sarolta, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnök asz-

szonya ismertette a több mint 330 évvel ezelőtt Magyarországra települt örmények történelmét, akik magyar kultúrán nőttek fel és magyarrá váltak. A forradalom iránti elkötelezettségüket mi sem bizonyítja jobban, hogy a 12 ezer örmény 1200 honvédet, hetven főtisztet adott a szabadságharcnak. **Kiss Ernő** és **Lázár Vilmos** is örmény származású volt.

A szentmise után **dr. Törzsök Erika**, a Magyar Köztársaság Miniszterelnöki Hivatalának elnöke ünnepi beszédében kihangsúlyozta, hogy magunkban hordozzuk a tévedés lehetőségét, Közép-Kelet Európa népei pedig lassan lépnek túl a tévedéseiken. A történelem pedig arra tanít, hogy tanulni kell a múltból, és előre kell nézni. Azok a férfiak, akik akkor, 1848–49-ben előre néztek, megelőzték korukat, és ezzel lehetővé tették, hogy alig másfél évtizeddel később, ebben a térségben dinamikus fejlődés, polgári jólét kezdődjön. Az egyes korok, az utódok, másképp gazdálkodtak ezzel az örökséggel. Mi, most itt, úgy hisszük, és reméljük, hogy a 159 évvel ezelőtt történt aradi tragédia mához szóló üzenete az, hogy a népek, nemzetek, etnikumok,

vallások, a társadalom különböző rétegeinek harmonikus együttélését meg kell és meg lehet oldani. Hiszünk és reméljük: a tizenháromk véraldozata nem volt hiábavaló - mondta.

Józsa László, az MNT elnöke hangsúlyozta, hogy nem szabad egy nemzetnek a múltba csak a kesergés eszközével visszatekinteni, hisz van nekünk mit ünnepelni akkor, amikor a mártírokat a példamutatásuk alapján értékeljük, és ilyen formán ünnepeljük az emléküket. Kifejezte reményét, hogy lesz erőnk az összefogásra a határ minden oldalán, hogy egyszer majd az eleméri templom egy, a jelenleginél fényesebb belsővel várja majd az ide látogatókat.

Dr. Issekutz Sarolta az örmények forradalom iránti elkötelezettségéről szolt az eleméri templomban

Szentmise az aradi vértanúk emlékére az eleméri templomban

Pásztor István, a VMSZ elnöke szerint ma új kihívások előtt állunk, amelyeknek a megítélése gyakran arra utal, hogy különbözőségek vannak közöttünk, ami önmagában nem baj. A különbözőségeknek az ütköztetése vezet el a gondolatok

letisztulásához. De abban, amiben nem lehet közöttünk különbözőség, az az elhivatottság, az a hűség, a nemzet iránti elkötelezettség. Ez a megemlékezés ebben erősít meg minket.

Matuska Márton, a VMDK elnökségének tagja szerint, ha mi itteni magyarok, az anyaországra támaszkodva megkíséreljük a legfontosabb jogainkat kiharcolni, amilyen a Magyar Nemzeti Tanács, a magyar autonómia, a magyar választói névjegyzék, akkor együtt indulunk ebbe a küzdelembe is és kívárujuk a győzelmet. *Rácz Szabó László*, az MPSZ elnöke szerint forradalomban élünk '48-óta, egyfolytában, mi magyarok pedig veszítjük sáncaikat. Szerinte már Zenta van soron. Közben oda jutottunk, hogy a magyar embert megverik, s hogyha az netán visszaüt, akkor lásd a temerini fiatalok példá-

A kegyelet koszorúja a kriptában Kiss Ernő sírjánál

Nagybecskerek, Elemér 2008

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke, *dr. Issekutz Sarolta* október 5-én megkoszorúzta a nagybecskereki születésű Lázár Vilmos aradi vértanú emléktábláját a Nepomuki Szent János székesegyházban, valamint október 6-án Kiss Ernő sírját a Kiss Ernő által építtetett eleméri, Szent Ágoston tiszteletére felszentelt római katolikus templom szentélye alatti családi sírboltban.

A Kiss család címerével díszített vörös márványtábla szövege:

Ittebei és eleméri *Kiss Ernő*
volt császári és királyi ezredes, a pápai Krisztus és egyéb rendek vitéze, később
magyar honvéd altábornagy
szül. Temesváron 1799. július hó 13-án,
meghalt Ó Aradon 1849. október 6-án, mint az Ó Aradi vértanúk egyike

Kiss Izsákné sz. Issekutz Mária, Kiss Ernő nagyanyja
Kiss Ágostonné sz. Bogdánovics Anna, Kiss Ernő édesanyja és
Kiss Ernesztin, Kiss Ernő 7 éves leánykája

A családi kriptában nyugszik továbbá Bobor Györgyné sz. Kiss Rozália (1822. dec. 31. – 1900. jan. 22.), Kiss Ernő ikerlányainak egyike, valamint hajniki és kiskürtösi Bobor György (1819. május 24. – 1879. április 26.) férje, Hajniki és kiskürtösi Bobor Ernő, Bobor Géza, Bobor Gyula, Bobor Gyuláné sz. Jablanczy Róza, Bobor Gyula huszárszázados, Bobor Gyuláné sz. Dragomirestyie Vlaghovics Melanie, Sípeki Balázs Frigyes, Sípeki Balázs Frigyesné sz. Lászlóffy Mária. M

ját, súlyos büntetés vár rá. Dr. Páll Sándor, a VMDK elnöke betegség miatt nem vett részt a megemlékezésen.

A templom homlokzatán álló emléktáblát *Papp Sándor*, Magyarország belgrádi nagykövete és *Nagy Ferenc*, Magyarország Szabadkai Főkonzulátusának főkonzulja, továbbá *Törzsök Erika*, *Szőke Árpád* és *Várady József* koszorúzta meg, majd az anyaországi vendégek, valamint a politikai pártok, civil szervezetek és önkormányzatok képviselői elhelyezték a kegyelet virágait a Kiss családnak a templom szentélye alatti sírboltjában.

Kiss Ernő mindössze négy évvel halála előtt, 1845-ben építtette az eleméri templomot, amely a múlt század 90-es éveitől az itteni magyarság zarándok-

helyévé vált. Az utóbbi években egyre több anyaországi turistacsoport is ellátogat ide. Eleméren korábban németek éltek, akik a második világháború után táborokba kerültek, majd emigráltak. Így a templom hívek nélkül maradt. Anyaországi segítséggel elkezdődött a felújítása, de a munkálatok 2002-ben leálltak. Tekintettel arra, hogy jövőre lesz az aradi vértanúk kivégzésének 160. évfordulója, a jubileumi évre be kellene fejezni a külső munkálatokat, fel kellene újítani a templom belsejét és a Kiss családnak a templom szentélye alatti sírboltját.

K. I.

(Megjelent: Magyar Szó – Újvidék,
2008 október 7.)

Elemér

1799–1999

1849–1999

Eleméren az első imaház 1788-ban épült az úgynevezett Sziget térségében, amit 1788. május 16-án áldottak meg.

Az uradalmi kápolna Bogdánovics Ágostonné, szül. eleméri és ittebei Kiss Anna költségén 1796-ban épült torony nélkül, falazott harangláb állt előtte két haranggal. Ezt a kápolnát Magdics Ignác, nagybecskereki esperes plébános áldotta meg.

A plébániát 1805-ben Kiss Ágostonné szül. Bogdánovics Anna, Kiss Ernő tábornok édesanyja alapította és látta el javadalommal.

1815-től a plébánia templom is a kastélyban volt Szent Ágoston hitvalló és egyháztanító tiszteletére.

Magát a kastélyt Kiss Izsákné, szül. Issekutz Mária 1795 és 1805 között építtette. 1837-ben Nepomuki

*Eleméri templom
– a renováláshoz adományokat gyűjtenek*

Szent János tiszteletére épült kápolna Bogdánovits Ferenc költségén, melyet az akkori plébános áldott meg. A mostani templomot ittebei és eleméri Kiss Ernő költségén 1845-ben kezdték el építeni, s azt 1847. október 24-én Szent Ágoston tiszteletére Várady János nagybecskereki kanonok-plébános áldotta meg.

A román stílusban épült új templom oltárának alagsorában kapott helyet a családi kriptá. Ide kerültek át Kiss Ernő szüleinek és a család őseinek földi maradványai.

A templom jobb mellékoltárára került a kastélykápolna védszentjét, Szent Ernőt ábrázoló festmény.

A bal mellékoltár fára festett Szűz Máriát ábrázoló kép Aleksic Nikola festőművész alkotása. (Ezt a képet a hetvenes években Újvidéken a Műemlékvédő Intézet restauráltatta és állami védelem alá helyezte.)

A templom főbejárata előtt kovácsoltvas-kerítés közepén kereszt állt, míg a kijáratú ajtó mellett napóra volt, alatta fémtábla a tengerszint feletti magasságra vonatkozó adatokkal.

A templom tornyában öt harang volt. Az első világháború alatt a toronyból négy, míg a temetőkápolna tornyából egy harangot rekviráltak. A háború befejeztével Wágner plébános úr gyűjtést kezdeményezett. A hívek és más adakozók nagylelkűségének köszönve sikerült három új harangot beszerezni. Az 1902-ben vásárolt új orgona a templom teljes belső felszerelésével a második világháború végén teljesen megsemmisült. A károsodás olyan méretű volt, hogy 1944 őszétől 1951-ig a templomban nem mondhattak szentmisét. 1951-ben Jung Tamás esperes úr a templomot újra szentelte s azóta a

mindenkori nagybecskereki plébános a lelki pásztora.

Az 1848-as események idején a templom nem sérült meg. 1872. október 6-án Kiss Ernő honvédtábornok, aradi vértanú földi maradványait Katalinfalváról Elemérre hozták. A templomban felravatalozott tábornok közszemlére tett koporsójánál magas rangú tisztek álltak díszőrséget. A gyászmisét Halász

Frigyes és Dr. Ebner Alajos celebrálták. A szertartást követő megemlékezés után helyezték örök nyugalomra Kiss Ernő tábornokot a templom oltára alatt lévő családi sírboltba. Ma e templom Szent Ágoston temploma, az 1848-as történelmi események néma tanúja, s mint ilyen az egyetemes és e vidék magyarságának felbecsülhetetlen jelentőségű kulturális-történelmi kegyhelye.

Kiss Ernő

Kiss Ernő tábornok 1799. július 13-án született Temesváron. A katonai akadémia sikeres elvégzése után számos jelentős tisztséget tölt be a monarchia csaknem egész területén. 1848-ban csatlakozik a Kossuth által fémjelzett forradalmi eszmékhez, és aktív szerepet vállal a honvédseregek megszervezésében. Számos csatát vezetett, irányított. A világosi fegyverletétel után letartóztatják, Aradra hurcolják, halálra ítélik, s 1849. október 6-án tizenkettő társával együtt kivégzik.

A templom külső falán egy szerb és magyar nyelvű tábla hirdeti, hogy itt nyugszanak Kiss Ernő hamvai.

(A 150 éves jubileumi évfordulóra készített ismertetőből)

Október az iskolai könyvtárak hónapja

A fővárosi Könyvtáros-tanárok Műhelye nemzetiségi vetélkedőt hirdetett a fővárosi iskolák 5–12. osztályos tanulói számára, valamennyi hazai kisebbség fővárosi önkormányzata segítségével. A vetélkedőben természetesen a Fővárosi Örmény Önkormányzat is részt vett. Őt kérdést kértek a hazai örménység kultúrájával kapcsolatban.

1. Mikor jelentek meg az örmények hazánkban, a Kárpát medencében?
2. Hol telepedtek le? Melyek voltak a legfontosabb örmény települések?
3. Mit tudsz az örmény vallásról és hol van a hazai örmények egyetlen temploma?
4. Az 1848–49-es szabadságharc aradi vértanúi között hány örmény gyökerű volt és kik azok?
5. Sorolj fel öt örmény gyökerű művészt és milyen művészeti ágban jeleskedtek?

A játékba 928 diák kapcsolódott be, több mint ötven iskola oldotta meg a feladatokat. A döntő október 20-án volt a Mérei Ferenc Pedagógiai és Pályaválasztási Tanácsadó Intézetben hatvan gyermek részvételével. A tizenhárom hazai kisebbségnek saját kis „kuckója” volt, ahol kultúrájából mutatott be néhányat. Könyveket, népművészeti babákat, szőtteket, obszidián követ és hacskart, dudukot, az örmény ABC-t láthatták nálunk a versenyzők. Az 5–12. osztályosokat felvonultató tizenkét csapat mindegyik nemzetiségnél „vizsgázott”, amelyet tíz pontig lehetett osztályozni.

Dr. Kelemenné XII. kerületi elnök aszszonnyal együtt vettünk részt a döntőn, amelyen huszonhét szót, illetve kifejezést tartalmazó adatlappal vártuk a diákokat. Meg kellett jelölni, hogy melyeket ismerik: pachlava, hurut, duduk, saragán, az örmény kereszténység, angadzsabur, Ani, örmény katolikus egyház, däláuzi, magyarörmény, grabar, hacskar, Ararát,

örmény kereszt, 6 karéjos templomok, örmény ABC, Szamosújvár, örmény hajnal, Erzsébetváros, Világosító Szent Gergely, Gyergyószentmiklós, Mechitarista Rend, Csíkszépvíz, erdélyi örmények, az Örmény Genocídium, vörököponyegesek, örmény származású Aradi Vértanúk.

A találatoknak megfelelően, arányosítva kapták a pontokat.

Az örményeknél a tizenkét csapatból két csapat ért el tíz pontot (az egyik lett az összesítésben a 3. helyezett), egy csapat kilenc pontot, egy csapat nyolc pontot, egy csapat hét pontot és hét csapat hat pontot. Összességében megállapíthatjuk, hogy a csapatok valamennyien elég sok ismerettel rendelkeztek a hazai örménységről, az alapfogalmakat ismerték. Az biztos, hogy a döntő után még több ismerettel tértek haza a versenyzők, amely valószínűleg jobban meg is marad bennük, köszönhetően a személyes találkozásnak és célzott beszélgetéseknek, a kiállított tárgyaknak, képeknek. Megállapítható, hogy nagy szükség lenne az iskolai tananyagba bevenni a hazai nemzetiségekről szóló általános ismereteket, szokásaikat, ünnepeiket, kiemelkedő egyéniségeit, mindezek képi megjelenítésével.

A verseny eredményhirdetésén az első három helyezett csapat kiemelkedő jutalmat kapott, de valamennyi résztvevő kapott ajándékot mind a tizenhárom kisebbségtől. A jutalmakat és ajándékokat a rendező pedagógusok osztották szét. Az örmények kódexlappal díszített ajándékcakskókat, képeslapokat, könyveket, füzeteket, hurutot és az angadzsabur leves receptjét kapták ajándékba. A rendezvény a szlovák kisiskolások táncával zárult, majd meggyújtották a gyertyát a verseny törtéjében, amelyből minden résztvevő kóstolhatott.

Dr. Issekutz Sarolta

Emléktábla-avatás

Batári Ferenc (1934–2005) művészettörténész, muzeológus halálának 3. évfordulóján a XII. ker. Polgármesteri Hivatal emléktáblát avatott szeptember 24-én a Hollósy Simon u. 4. szám alatti ház falán, ahol lakott. Emlékbeszédet mondott az Iparművészeti Múzeum volt igazgatója, valamint pályatársai, akik Batári Ferenc nemzetközi viszonylatban is kimagasló szakmai tudását emelték ki. Szakmai kutatási területe a magyar enteriőr művészet-, keleti szőnyegművészet története volt. E témákban számtalan kiállítást rendezett és publikációt adott ki, köztük az Oszmán – török

szőnyegek c. könyvét (Bp.–Keszthely, 1994). Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke, *Dr. Issekutz Sarolta* az örmény gyökerű közösségi emberre emlékezett, aki már *Kádár Dániel* örmény katolikus plébános idejében is sokat tevékenykedett az örmény katolikus plébánia műtárgyai múzeumba rendezése ügyében, majd az egyesület megalakulásától kezdve segítette az erdélyi és hazai örmény műtárgyak megmentésének ügyét szakmai tanácsaival. Nem felejtjük kedves, csöndes lényét, gazdag tárlatvezetéseit bútortörténeti, szőnyegművészeti kiállításokon. A megemlékezést a *Dr. Batári Gyula* testvér által fenntartott lakásában folytattuk, Feri bútorai, szőnyegei, tárgyai, fényképei közelségében, megidézve Öt, s amit veszítettünk távozásával.

I. S.

(Szerk. megjegyzés: A nekrológ a 2005. októberi lapszám 46–49. oldalain olvasható)

Dr. Issekutz Sarolta emlékbeszédet mond

A Fővárosi Örmény Önkormányzat nyilvános testületi ülést és közmeghallgatást tart november 11-én, kedden du. 17 órakor a Budapest V. Akadémia u. 1. III. em. 338-339 szám alatti székhelyén. Minden érdeklődőt szeretettel várunk.

**Dr. Issekutz Sarolta
elnök**

Erdélyi örmények

címmel festménykiállítás, könyv- és lemezbemutató zajlott szeptember 30-án délután a XII. kerületi Művelődési Központ Kupolatermében. Három örmény gyökerű kortárművész mutatkozott be az est folyamán. *Ispánky Dávid* fiatal örmény gyökerű festőművész és képviselő képei adták meg az egész este hangulatát, amelyek szinte körülölelték a nagyszámú hallgatóságot.

Az estet *Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit* elnökszony nyitotta meg, majd *Lovas Pál* alpolgármester magát a kiállítást. Fővédnökként igen tartalmas, az örmény múltat jól ismerő beszéddel üdvözölte a kerületi örmény önkormányzat gazdag programját, az erdélyi örmény közösség összefogását. A tárlatvezetésre *M. Kiss Katalin* iparművész vállalkozott. *Szilvay Ingrid* zongoraművész az Örmény miniatűrök zongorára c. lemezéből válogatott. A mai modern örmény zeneszerzők mel-

Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit elnökszony és Alexa Károly író

lett megszólaltak Hacsaturján dallamai is könnyed előadásában. A darabok kiválasztása és sorrendje remek volt, tökéletesen kiegészítette *Várady Mária* színművész nagy átéléssel előadott – hol humoros, hol drámai – prózáit, melyeket az Örmények (Noran Kiadó, 2008) c. antológiából válogatott. Az erdélyi örmények sajátosan eredeti életvitele ugyanis sok kiváló magyar író ihletett meg, melyekből válogatást jelentetett meg a kiadó. Mindkét művész előadása nagy elismerést váltott ki a hallgatóságból. Az esten megszólaltak a kötet szerzői közül ketten: *Alexa Károly* író magvas gondolataival és iróniájával nyugtázta le hallgatóságát, *Kali Kinga* etnológus pedig az erdélyi örmények „pozicionális identitását” taglalta röviden.

Igen gazdag program részesei lehettünk. Kiderült az is, hogy örmény őseink Erdélybe való betelepülésével nemcsak gazdasági erőt, szakértelmet hoztak

Lovas Pál alpolgármester

Szilvay Ingrid zongoraművész

Várady Mária színművész

Kali Kinga etnológus

M. Kiss Katalin iparművész és Ispánky Dávid festőművész

magukkal, hanem egy sajátos ízt, életmódot, magatartásformát is, amely nagy hatással volt az erdélyi társadalomra, az erdélyi kultúrára, a magyar kultúrára.

Büszkék lehetünk erre. Köszönet a XII. ker. Örmény Önkormányzatnak és elnökasszonyának a szép estért. *M*

56' október 23.

A Széna téri kopjafáknál tartott megemlékezésen a II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület nevében dr. Issekutz Sarolta elnök, Zakariás Antal Dirán elnökhelyettes, Bacsó Zoltán és Flórián Antal képviselők helyezték el árvalányhajás fűzfavessző koszorújukat, az emlékező tömeg nagy tapsa kíséretében.

Kozma Huba

Pongrátz Ödön

2. rész

A Corvin közben

Mindez a Corvin köz közvetlen közelében történt. Olyan helyet kellett keresnünk, amely alkalmas volt a túlerővel szembeni küzdelemre. 1941-ben diák-táborban voltam Szentendrén, és onnan gyakran bejártunk a Corvin Moziba, 1942-ben pedig, amikor a fakitermelő iskolába jártam, közel laktam ehhez a helyhez, és az egyetemistáktól menzajegyvet kaptam nemegyszer a Práter utcai iskola alatti menzára, ott hatszáz gyerek számára főztek. Jól ismertem hát a Corvin mozi környékét. Amikor bementünk Bandival a közbe, és megláttam ott a mozi mögött a benzinkutat, akkor már tudtam, hogy ez a hely lesz az, ami a legmegfelelőbb a mi számunkra. Szerztünk egy kulcsot, és ezzel feszíteni kezdtem a lakatot, hogy benzint tudjunk a kútból szerezni, amikor megszólalt a hátam megett egy idősebb úriember: – Gyerek, én kétszer is meggondolnám, mielőtt azt a lakatot lefeszíteném! – Tizenkétezerszer gondoltam erre a pillanatra, uram – válaszoltam az öregúrnak. – Hogy a Jóisten csak egyetlen egyszer adjon fegyvert a kezembe. Ennek a rendszernek meg kell változnia, akkor is, ha az életemet kell adni érte. A srácok szereztek tölcseért és üvegeket is. Fölmentek a környező házak emeleire, és megkérdezték a háziaktól, hogy tudnak-e adni tölcseért, vedret, üres üveget. Körülbelül tíz perc múltán ruháskosárral jöttek le, telis-tele üvegekkel. Mesélték, hogy mikor elmondták, hogy mire kell nekünk ez a sok üveg, az egyik néni a télire eltett paradicsomot

kiöntötte, a boros üvegeket kimosták, szívesen adtak mindent. A környéken volt egy munkásszállás is, a Kisfaludy köz 4 szám alatt, azt is igénybe vettük. Ott negyvenen meg tudtak aludni. Konyhánk volt, hiszen a Práter utcai menza ellátott minket. Huszonnegyedikén este hazamentünk Soroksárra azért, hogy megbeszéljem a híd felrobbantását, meg azt, hogy telefonon értesítsek minket arról, hogy hány szovjet tank érkezik abból az irányból. Ezt a feladatot az akkor tizenkét és fél éves Marika húgunk látta el, kifogástalanul. Még azokat a számokat is leírta, amik a tankok oldalán voltak olvashatók. Másnap már Gergely is velünk volt, és Bandival, Gergellyel meg Csonkakezű Jósikával felállítottuk azt a kis ágyút a mozi elé, ami nagyon jól szolgált a későbbiekben. Az ágyú talpát nekiállítottuk a lépcsőnek, s mivel nem volt irányzék, lenyitottam a zárat, belenéztem a csőbe, átküldtem egy gyereket a Valéria Kávéház elé, hogy a csövet térdmagasságba állíthassuk. Mert tudtam, hogy az orosz tankok egyetlen sebezhető pontja a lánctalp. Ha azt átszakítjuk az ágyú lövedékével, akkor nem tud továbbmenni, és akkor már jöhettek a benzinpalackok. Akkor már a tankok és azok személyzete számára menekülés nem volt. Amikor beállítottuk az ágyút, bementem a házmesterhez, és mondtam neki, hogy kellene nekem egy legalább húszméteres kötél. A házmester felesége férje háta megett jajveszékélésbe kezdett: – Jajistenem, Jajistenem! Ne adj neki kötelet, ne adj neki köte-

let, ezek akasztani akarnak! – Dehogy akarunk – nyugtattam meg –, csupán az ágyú rögzítéséhez kell az a kötél. Végül drótkötelet kaptam, és azt bevezettük a mozi pénztárába, a másik végét az elsütő berendezéshez kötöttük.

Később szereztünk rendes kötelet, így három ember kitűnően tudta működtetni az ágyút. Amikor az egyik személyzet – egy egyetemista, akit én Hosszú Láb Hosszú Kéznek neveztem el –, meglátván a körüton jövő tankot, lerántotta a kezét, Józsi megrántotta a pénztárfülkében a kötél végére szerkesztett seprőnyélből készült elsütő-szerkezetet. Huszonhatodikán tizenhét lövést adtunk le, az ágyú minden lövés után ugrott egyet, és visszaállt a helyére. Néha Falábú János is, remek volt köztük az összhang. Hét-tíz másodperc volt a norma, ennyi idő kellett az ágyú újratöltéséhez. Amikor három tank jött a Borárosról, az elsőt kilőtték, majd a másodikat is: bingó! Az is megvolt. Nem csináltunk kárt a szemben lévő Valéria kávéház falában. Aznap tizenhét tankot lőttünk ki. Olyan eredményesen harcoltak a pesti srácok, hogy – amint erről az oroszul tudók beszámoltak – a Boráros téren a harckocsikkal: – Idenézz, ezredes! – mutattak a halántékukra. – Ide lőj! Itt meghalok a szovjet hazáért, de a Covin elé nem! Nem megyek, nem akarok megsülni a saját tankunkban! Mert volt olyan tank, amelyik nem tudott a többiektől elmenni, és kerülő úton ment a Boráros térre. És elmondták, hogy a négy-öt tank mellett ott fekszenek a szénné égett szovjet katonák.

A benzines palackokon kívül egyéb csodafegyverünk is volt. Huszonhatodikán este volt, a srácok bementek a

menzára, magukhoz vettek néhány porcelán levelesétányért, és letették azokat az utca kövezetére. És az oroszok nem mertek harckocsikkal rámenni ezekre a tányérokra! Láttam olyan tankot, amelyik megközelítette ezeket a tányérokot. Megállt, aztán olyan sebességgel elkezdett hátramenetben menni, hogy csak úgy füstölt. Egyre rosszabb volt a harci morál a szovjet hadseregben.

Nyilvánvalóan az is hozzájárult ehhez, hogy ezek a szerencsétlen kiskatonák végiggondolták, miért is vannak ők itt? Látták a velük szemben kiszélesedő honvédő harcot, azt, hogy még a gyerekek is harcolnak ellenük. Láthatták azt is, hogy ezt a forradalmat nem készítette elő senki, nem anyagi javakért, nem pozíciókért folyt, hanem csak a nemzet szabadságáért. Feltűnhetett nekik az is, hogy csupa önkéntes harcol ellenük. Huszonhetedikén számításaim szerint a Corvin közben és környékén nyolcszáz, legföljebb ezren harcoltunk, és ezeknek a szabadságharcosoknak legalább a hatvan százaléka tizennyolc éven aluli volt. Engem a Corvin közben Papának, Kiabálós Papának szólítottak, pedig csak harmincnégy esztendő voltam akkor. Huszonhatodikán este Gergely néhány sráccal a körút egyik borbélyüzletéből megpróbálta kifüstölni az ott ellenálló ávosokat, és ahogyan a haditudósításokban ezt megfogalmazzák, érzékeny veszteségeket szenvedtünk, közülünk három gyerek meghalt. Ennek következtében szorult kórházi kezelésre Gergely, idegösszeomlást kapott, és a kórházba Iván Kovács László, Attila, az orvos és én is elkísértük.

Huszonhetedikén elcsendesedett a környék. Pedig volt olyan katonai körökben megfogalmazott szándék, hogy a Corvin közt mindenképpen fel kell

számolni. Mindenképpen, mindenáron. Márton ezredes volt az egyik katonai vezető, akit erre a feladatra kijelöltek, ő azt a parancsot kapta, hogy a tisztviselői feladatokra fel a Corvin közt, de ő megtagadta a népellenes parancsot. Nagy Imre ezen a napon jelentette be déltájékon a rádióban, hogy ami most folyik Magyarországon, az nem ellenforradalom, hanem jogos népi felkelés. Ezt megelőzően, egészen rövid idővel előbb Maléter is bejelenti, hogy átáll a forradalmárok oldalára. Huszonnyolcadikán reggel hivatalos felkérésre tárgyalni mentem a Corvin köziek küldöttként a Pártházba. Megállapodtunk Gergellyel, hogy én megyek el másodmagammal. – Papa, nyugodtak legyetek – jöttek oda hozzám a srácok –, mert ha ez csel, és ha csak le akarnak kapcsolni benneteket, csúfosan megfizetnek érte! Ha valami baj ér titeket, mi ott leszünk! Abban állapodtunk meg Gergellyel, ha reggel hat óráig nem adunk életjelt magunkról, akkor tankkal jönnek értünk. Felszálltunk arra a teherkocsira, amivel ezek a tárgyalásra invitálók jöttek hozzánk. Pufi, én, harmadiknak Iván Kovács László. Mikor megérkeztünk a Pártház elé, ott már várt ránk legalább háromszáz civil ruhába öltözött orosz, tele volt az utca orosz nyelvű káromkodással. Egy magas, századosi egyenruhás katonára három lépést elénk jön, és odakiáltja nekünk, a teherautóról szállóknak: Állj, állj! Hátra! Engedjétek be őket! Soha nem gondoltam volna – meséltem el többször azóta –, hogy amikor a párt Akadémia utcai székházának küszöbét átlépek, fellélegzem majd. Mikor beértünk, egy krumpliorrú vezérőrnagy leültetett bennünket egy hosszú asztalhoz. – Maguk szabadságharcosok?! Maguk forradalmárok?! Nem! Maguk nyilasok,

imperialista bérencek! – Nem azért jöttünk mi ide, hogy azt tisztázzuk, hogy mi kik vagyunk – kezdtem a válaszadást. – Van-e lehetőség egyáltalán arra, hogy inkább arról tárgyaljunk, amiért minket idehoztak? A vérontás megállításáról. Mikor megint magas hangon kezdi ez a vezérőrnagy, Pufi odasúgja nekem: – Itt a doktor Jánosi! Akkor fogalmam sem volt arról, hogy ki ő, csak utána tudtam meg, hogy ő Nagy Imre veje. – Fogják be a szájukat! Ne pofázzanak! – heveskedik megint a krumpliorrú. Ekkor felálltam, és odamentem Jánosi doktorhoz: – Doktor úr! Van-e arra lehetőség, hogy tárgyaljunk arról, amiért minket idehoztak? Mert úgy látom, hogy itt egészen más történik. – Fent a második emeleten hat tábornok várja magukat – mondja Nagy Imre veje, és azon nyomban fel is vezet bennünket. Egyik oldalon a tábornokok, a másikon mi, az asztalfőn Jánosi doktor. – Maguk?! Maguk a szakemberek? Hát hol vannak a katonák?! – kérdezik mindjárt. – Fele itt, a másik meg még a szolgálati helyén, most osztják be az újonnan jelentkező szabadságharcosokat – válaszoltam.

Huszonnyolcadika, késő este van ekkor. A szemben ülők kérdésekkel bombáznak bennünket: – Hányan vannak? – Tizenötezer fegyverben, és hatvanötezer lakos, akik velünk vannak – tájékoztatom őket, némi túlzásba esve. Megszólal a vezérőrnagy: – Ugyan kérem! Mit tud a lakosság maguknak segíteni! Elmondom nekik akkor, hogy amikor a srácoknak budira kell menni, és az aszszony kinyitja az ajtót, azt mondja neki: rendben van, gyere, de a puskát hagyd kint. Mikor jön vissza, akkor vagy egy meleg levest vagy pedig zsíros kenyeret kap almával. – Drága gyerekek! Imádkozunk értetek – teszik még hozzá. Erre

megszólal egy öblös hangú tábornok dunántúli tájszólással: – Tudom ám én ezt! Horthynál ezredes voltam a második háborúban. Nagy segítség az, ha a lakosság veled harcol! – Mivel lövik ki maguk azokat a nagy tankokat? – kérdezi egy másik magas rangú. Mondjuk neki, hogy hetvenhatos meg nyolcvanötös lövegünk van, rendelkezünk tarackokkal, géppuskával, gépágyúval, miegyébbel, de ami a legfontosabb: van benzínünk és benzines üvegünk minden mennyiségben. Ekkor szólalt meg Jánosi először: – Mégis, milyen feltételek mellett hajlandók megszüntetni a vérontást? – Először is – mondom –, az oroszok hagyják el az ország területét. – Vannak már ilyen tárgyalások – feleli Jánosi. – A magyar kormány, a hadsereg és az oroszok között. – Az oroszok tárgyalnak arról, hogy ki-mennek Magyarországról?! – kérdezem meglepett örömmel. – Most is, ezekben a percekben is! – kapom meg a választ, és közben arra gondolok: édes Jézusom, köszönöm Neked, hogy megértem ezt a pillanatot! – A másik követelésünk: alakuljon új kormány. Nagy Imrét nem fogadjuk el, új kormány megalakulását követeljük. Az ÁVÓ-t oszlassák fel! – Jaj, azt nem lehet! Ha megszüntetnénk a karhatalmat, itt olyan kommunistaüldözés kezdődne, hogy olyat még nem látott a világ! – kiabál közbe egy tábornok. – Gyűjtsék össze őket egy laktnyába, vigyázzák őket, hogy ne legyen bántódásuk, mi pedig létrehozunk egy új szervezetet a katonaság, a rendőrség és a felkelők részvételével, és ez a szervezet biztosítja a rendet, vigyázza a nyugalmat. – Igen, de addig mi lesz, míg ez a szervezet feláll? – veti közbe aggályosan egy másik tábornok a túloldalról. Ekkor bejön egy újabb tábornok, és azt mondja, hogy a mindenható Párt embe-

rét kéri a telefonhoz. Erre az kiment. Ez nekem nagyon gyanús volt, féltem attól, hogy valami csapda készül. Ugyanakkor bíztunk Bajusz ígéréteiben, és Jánosi tisztességében. Mikor visszajön ez a tábornok, azt mondja, hogy az az utasítás, hogy az egész társaság menjen át a Honvédelmi Minisztériumba a vezérkarral tárgyalni, ugyanis ott is volt már egy másik felkelő tárgyalócsoport. Erre felkerekedtünk, és mindannyian gyalog átmentünk a minisztériumba.

Négy vagy öt újabb tábornok, nyolc-tíz felkelő és Váradi vezérőrnagy fogadott bennünket. Az egyik tábornok összefoglalta, hogy ők eddig miről tárgyaltak, a mi részünkről is beszámolt egy tábornok a mi témáinkról. Kiderült, hogy követeléseink körülbelül azonosak. Részletes vita kezdődött arról ezek után, hogy milyen arányban képviselje magát a felállítandó új rendfenntartó szervezetben a honvédség, a rendőrség és a felkelők. Ekkor robogott be a terembe Angyal Pista. – Uraim, mit szarakodnak?! – kérdezi rögtön. – Álljanak mellénk, és mi garantáljuk, hogy az oroszok huszonnégy óra alatt kitakarodnak az országból. Váradi vezérőrnagy erre azt válaszolta: – Ilyen irányú utasítása a honvédelmi minisztertől nincs, de ha lesz, értesíteni fogjuk erről a forradalmárokat. Ismét nyílik az ajtó, megint jön egy tábornok, és azt mondja, hogy a Parlamentből üzenik, hogy Nagy Imre háromnegyed tízre várja az egész tárgyalócsoportot. Ekkor már reggel volt, elszéledt a társaság, mindenki elment haza felfrissülni.

(Megjelent: *LÁTÓ Szépirodalmi Folyóirat* – Marosvásárhely)

Folytatjuk

Mindenszentekre

Mi az életszentség? Mit is idézhet még föl bennünk, mindenből kiábrándult emberekben, akik egy olyan világban élünk, amely nem használja már a szent szót, vagy ha igen, legtöbbször meghamisítva, nem a valódi értelmében.

„Isten nem ebben az értelemben szent”

Istenre nem lehet azt mondani, hogy szent, ha a szót olyan értelemben használjuk, ahogyan azt ma használják. Az emberek tudatalattijában és a mai kultúrában a szentnek csak a karikatúrájával találkozunk, amikben úgy tükröződik az életszentség, mint életidegenség, rezignáltság, ami minden életszerűséget tagad vagy annak az ellensége. Röviden e szemlélet szerint, aki szent, az szomorú, s az idejét azzal tölti, hogy megfosztja magát az örömtől, még akkor is, ha voltak kivételek soraikban, mint pl. Néri szent Fülöp. Ezért van az, hogy Marie Noél, a francia költő 1930-ban azt írta naplójában: „Milyen jó, hogy Isten

nem szent. Ha egy szent teremtette volna a világot, galambot teremtett volna, de kígyót nem. Megteremtette volna a galambot, de nem teremtette volna azt hímnak és lánynak, nem merete volna a szerelmet sem megteremteni, s a tavaszt sem, mely minden szívet megmozgat. Minden virágot talán fehérnek teremtett volna. Dicsérlek, Uram, hogy nem ilyen vagy, ezért sokszínűek a virágok. Istenem,

Te nem vagy szent. Mert ha a lennél „fegyelmet” teremtettél volna a szeretet és a megértés helyett, és ember módjára kormányoznád a világot is. Ezért vagy szent Istenem, s ezért nyugtat meg a Te nagyságod, amikor hamis képeket festenek az emberek rólad s szentjeidről.”

Kiszélesedett az életszentség útja?

Egy másik műfajban, a *Petit Robert szótár* szintén ezt írja a szent szóról: „szent az, aki kifogástalanul azonosul vallásának törvényeivel.” Íme, egy másik perfekcionista leírás, amit közülünk senki nem érez magához közel, mert mi úgy látjuk, hogy a világunkban nincs ilyen s a Szentírásban sem ilyeneknek láttuk Jézus tanítványait.

A harmadik évezred hajnalán számos boldoggá avatás és szentté avatás is volt Egyházunkban. A II. vatikáni zsinat bátorítására II. János-Pál pápa több szentet és boldogot avatott, mint elődei együttléve. Mindezt azért tette, hogy közelebb hozza mai társadalmunkhoz az életszentség valódi arcát.

Ez a megközelítés lehet, hogy nem tesz az azoknak a kiváltságosoknak, akik a mindennapi élet fölött élnek, mert úgy

Ifj. Issekutz Gergely

Kint voltam a ...

*Kint voltam a temetőben
Szürkülődő este tájban
A nagyanyám sirhalmánál
Nagyon soká álldogáltam*

*Az eszembe, Isten tudja
Annyi emlék jött egyszerre,
Hogy mire mind átgondoltam,
Zokogni is kezdtem bele.*

Szerző 1882-ben született. Hóvirágok című kötete 1902-ben, 20 éves korában jelent meg Kolozsváron.

érezhetik, hogy most az egyház, amikor a portól megtisztítja az életszentségről alkotott fogalmainkat, talán vulgarizálja az elitnek fenntartott kiváltságokat.

De ez a megközelítés elfeledtetni velünk nehézségeinket, tévedéseinket, a mindennapi élet kudarcaival együtt s fellobbantja bennünk is, családokban a reményt, hogy ha nem is emel oltárra az egyház, de hétköznapi életünkben is szeret bennünket az Isten, s kedvesek vagyunk előtte akkor is, ha szabad napjainkban és szabadságunk idején is munkánkkal törődünk, amiből gyermekeinknek kenyeret vásárolhatunk. Vagyis az életszentség útját ma az egyház igyekszik szabaddá tenni mindenki számára.

Éljük meg kereszténységünket ebben a világban!

Az életszentségre való meghívásunk nem jelenti azt, hogy középkori modelleket kellene követnünk vagy „tökéletekké” kellene válnunk. Az életszentség, amit a Nyolc boldogság sugall, nem annyira az aszkétizmus, mint inkább egy szolidáris helytállás a rosszal és a nyomorúsággal szemben, amely minden korszakban és minden ember életében megtalálható. Nem kevesebb, de pont

ennyi! A Jelenések könyvében szintén ezt olvassuk: „Ezek a nagy szorongatásból jöttek, ruhájukat fehérre mosták a Bárány vérében.” (Jel 7,14)

Az életszentség tehát sokkal több, mint a tökéletesség: bátorságot jelent, ami belemerít ebbe az életbe, mely tele van egy rakás tökéletlenséggel: szegénységgel, gyűlölettel, szenvedéssel, bűnnel, vesztéssel, betegséggel, küzdelemmel és halállal. Krisztus ugyanezt az életet vállalta: „mindenben hasonló lett hozzánk, a bűnt kivéve” s a Credoban ezt valljuk: még a poklokra is alászállt, mielőtt feltámadt volna!

Változtassunk az értéskálánkon!

Így megélve az evangéliumot, a feltámadásba vetett hittel, de nem felejtve Krisztus keresztdozatát sem, megértjük, hogy ma a kereszténység bennünket egy olyan életre hív, amelyben a tökéletességek eszményén túl magunkévá tudjuk tenni annak az Istennek az akaratát, aki a félredobott szegletkőből alapkövet tud formálni (1Pt 2,7), és aki felkelti napját gonoszokra és jókra egyaránt (Mt 5,45).

Gyergyószentmiklós, 2006.

Baróti László-Sándor

Felhívás

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, mint kiadó tervbe vette megjelentetni a közeljövőben Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája c. könyve bővített, javított kiadását. Kérjük az érintett családok részéről a hibajegyzék, kiegészítés megküldését, dokumentumok másolatával való alátámasztását, akár közvetlenül Gudenus János József címére (gudenusjj@gmail.com), akár az Egyesület postacímére: 1251 Budapest Pf. 70., e-mail címére: magyar.ormeny@t-online.hu.

Kérjük az egyesület képviselőiből alakult örmény kisebbségi önkormányzatainkat, hogy anyagilag támogassák e nagy költségű projekt megvalósítását.

dr. Issekutz Sarolta elnök

Egy kis statisztika

a www.magyarormeny.hu honlappal és az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek internetes változatával kapcsolatban

Mint olvasóink közül sokan tudják, immár több mint fél éve új arculatú honlappal jelentkeztünk, *Balogh Réka* IX. kerületi képviselőnk adományaképpen. Az új arculathoz új szolgáltatásként olvasói statisztikákat is kapunk, így a jövőben időnként beszámolunk arról, hányan keresték meg honlapunkat, milyen országokból, mely részeit keresték fel honlapunknak és hány másodpercnyi időt töltöttek el olvasással. Ezt az adatot nehéz értelmezni, mert a statisztika csak azt mutatja, mennyi időt vett igénybe a letöltés.

Az eltelt mintegy fél évről közzéteszünk egy kis statisztikát.

A látogatások száma általában a legjellemzőbb, ezért havi bontásban bemutatjuk az eltelt időszakot.

	A	B
Március:	620	434
Április:	1201	938
Május:	738	654
Június:	821	692
Július:	648	516
Augusztus:	613	523
Szeptember:	1005	851

A = Látogatások száma

B = Egyedi látogatók

Megjegyzések:

Egyedi látogatók száma azt mutatja, hogy hány olvasónk volt. A látogatások száma azért több, mert néhányan többször is visszalátogattak.

Az áprilisi kiugrás az Örmény Kultúra Hete programjaival függ össze, ekkor kiemelkedő reklám tevékenységet foly-

tattunk, nagyon sok helyen felhívtuk a figyelmet, hogy a kulturális hét programja a honlapon külön is megtalálható. Eltekintve az áprilisi kiugrástól és a nyaralási szezonról, lassú emelkedési tendencia figyelhető meg.

Napi átlagos olvasói szám 25–30, aminek napi eloszlását vizsgálva megállapítható, hogy csúcsként a napi 50–60-at is eléri, ami általában a havi aktuális füzetek honlapra kerülése körül található.

A látogatások átlagos hossza a kezdeti 350–400 sec-ról 250–300 sec-ra csökkent.

Nagyon érdekesnek találtuk a látogató országokat átnézni.

Természetesen a látogatóink kiemelkedő hányada magyarországi és romániai (Erdély), de szép számmal találunk Ausztriából, Németországból, Kanadából, Svájcban, Franciaországból, Hollandiából, Szlovákiából, Szerbiából, stb. olvasókat. Ezen megkeresések mögött általában tudjuk is, kik azok a külföldön élő magyarörmény, vagy velünk szimpatizáló olvasóink, akiknek most már nem tudjuk eljuttatni a drága postaköltségek miatt a füzeteket. Így ők is csak az internetről olvashatják kiadványunkat. Örömmel vesszük tudomásul, hogy megértették pénzügyi nehézségeinket és továbbra is érdeklődnek közösségünk munkájáról.

Minden hónapban megjelenik egy-két, addig még ismeretlen ország is a statisztikai kimutatásunkban, pl.: Ausztrália, Finnország, Dánia, Görögország, Spanyolország, stb. Ezek a megkeresések többnyire esetiek, gondolom ezen országokból valamilyen kereső program

révén jutnak el hozzánk. Nem tudjuk: tudnak-e magyarul vagy sem, azaz érthető-e számukra a honlap tartalma. Reméljük, hogy angol nyelvű oldalainkat el tudják olvasni, és így megtudnak rólnk valamit. Tudják, hogy vagyunk, és mit teszünk. Érdekesképpen egészen egzotikus különlegességek is megtalálhatók egy-két esetben. Így pl. találkoztunk Thaiföld, Peru, Brazília, Szaúd-Arábia, Singapore, Ciprus, South Korea, Lithuania, Malajzia, Japán, Samoa Islans, New Zealand bejegyzésekkel is. Azon természetesen nem lepődünk meg, hogy kedves barátunk, Száva

Sándor (Alex) Mauritiusról olvassa újságunkat. Nagyon ritkán, de előfordul, hogy Örményországból is felkeresnek bennünket.

Tudni kell, hogy év elején felmérést végeztünk, kérve kedves olvasóinkat, akiknek módjában áll a füzetek internetes változatának elérése, azok mondjanak le a papír alapú kiadványról. Több mint 200 olvasónk tért át az internetes változatra, nem kevés postai és nyomdai költséget megtakarítva így egyesületünknek. Ezúton is köszönjük.

Szerkesztőség

Gyergyói impressio

A gyergyószentmiklósi örmény katolikus templom búcsúünnepén – szeptember 7-én – Marosvásárhelyről mintegy 25 személy vett részt a zarándoklaton, ez évben első alkalommal meghívottként. Az esemény szakrális jellege, az örmény liturgia emelkedettsége, a közreműködő kórus szakszerűsége, a hely és az alkalom különlegessége, mind az együttlét ünnepélyességét hangsúlyozták. Köszönet illeti a szolgálattevőket, szervezőket, vendéglátóinkat.

Ünnep és együttünneplés – egymás arcát, tekintetét kereső ismeretlen ismerősök felvillanó mosolya, a te is – én is! Öröme, a szeretetvendégség bensőségessége szépítette az ünnepet. Hazaindulásunk előtt rövid séta az „örmények utcájában”, a Gyergyószentmiklóson letelepedett örmény közösségi élet felépítése-működtetése, a templom építéstörténetének ismertetése, futó láto-

gatás az örmény temetőben, zárta és tette emlékeztetéssé az egész napot.

Az elsuttogott félmondatok: „a nagymama vasárnaponként itt imádkozott, ott, igen ott abban a padban volt a család állandó helye a templomban” – ezek az emlékező kútfejből kipattanó áhítatos szavak arra intenek, hogy másságunk nem kiváltságosság, hanem emlékezés, a történelmi múlt, a hagyományokhoz való ragaszkodásunk kifejezői, emberi kötelességünk.

Szász Ávéd Rózsa, Marosvásárhely

Zarándokok a gyergyószentmiklósi örmény búcsún

Sylvester Lajos

Ojtoz völgye a hadak útján

2008 szeptemberében jelent meg Erdélyben, a sepsiszentgyörgyi Charta Kiadónál a *Kárpátok délkeleti átjárójának régi és új keletű története* alcímű riportkönyvem félezer példányban. Ennek nagysikerű ojtoz-völgyi könyvbemutatóján felbuzdulva – autóbusszal és személygépkocsival mintegy kétszáz érdeklődő érkezett az Ojtoz völgyébe, hogy Bereck és Sósmező között bejárják a könyv földrajzi, történelmi és lelki színtereit – szóval a kirándulós könyvbemutató úgy sikerült, hogy a kiadóval közösen rögvést elhatároztuk az Ojtoz völgye a hadak útján második kiadásának előkészítését. Így történhetett meg, hogy egy hónapon belül egy könyv két kiadására is sor került, és hogy némi humort is belekavarjunk a történetbe a második kiadás erőteljesen háromszékiekre sikeredett, mert a szerző és a nyomdai vezetés figyelmetlensége folytán a cím alatt a nyelvjárásias jelzés jelent meg: Második kiadás.

A 264 oldalas, sok archív és mai fotóval illusztrált könyvben külön fejezetet szenteltem Khell Ödön berecki művelődési mindenesnek, amelyet, amennyiben igényt tartanak rá szívesen felajánlom közlésre az Erdélyi örmény gyökerek számára.

Khell Ödön bolyongásai

Khell Ödönnek berecki lakása a település központjában tipikus polgári ház, stílusa nem utal a felső-háromszéki népi építészetre, inkább idézi Bereck történetének fénykorát, amikor a településnek mezővárosi rangja volt, amelyet 1888-ban veszített el. Nem csak a város státusa, hanem lakosságának, származása, foglalkozása is elüthetett közvetlen környezetétől, fontos és híres fuvaros központ volt, kiváltságai révén az erdélyi – moldvai kereskedelem egészét a bereckiek és az ő ellenőrzésük alapján bonyolították le. A Kárpát-medence egyik legfontosabb átjárója az Ojtozi passus, „Kelet – kapuja”. Ojtoz már a római korban hadászati fontos átjáró volt, a népvándorlások útja, a keleti betörések, vagy az Erdélyből induló keleti hadba indulások útvonala. A település múltbéli építészeti jellegzetességeit a régi községének vár- vagy erődítményszerű monumen-

tális épületével szemléltethetnők, ha ezt, útszélesítés és egy útkanyar kiiktatásának ürügyén nem bontják le és nem építenek helyette egy polgári jellegű, szerényebb, az erődítmény jellegre kevésbé utaló épületet. Csak sajnálhatjuk, hogy eltűnt az egykori vár is, amelynek köveiből a község háza, a nagytemplom és a paplak is épült.

A Khell-família berecki megjelenése a település polgárosodó folyamatának kezdetét és megerősödését jelzi. A családfakutatás adatai szerint Khell Bogdán, Ödön nagypapa az örmény jellegű Erzsébetvárosról telepedik át Bereckbe, hogy ott az örmények hivatásszerűen űzött mesterségét, a kereskedelmet művelje. A szépaapa állítólag Konstantinápolyból származik, Erzsébetváros egyházi dokumentumaiban Sultán Khell néven szerepel József keresztnéven. A Khell névből arra is lehet következtetni, hogy felmenőik hosszabb ideig éltek Moldvában, s ott „ragadt” rájuk a

román „Kopasz” – Khell =Chel – név. Az erdélyi örmények zömét Apafi fejedelem fogadta be, s ő biztosított számukra kiváltságokat és szabadságjogokat. Tudta mit csinál, amikor a tehetséges és gazdag örményeket befogadta, akik aztán meg is hálálták ezt a bánásmódot, elegendő ha csak arra utalunk, amire egyébként Khell Ödön is büszke, hogy a 13 aradi vértanú között két örmény is volt. Örmény származású gidófalvi Czecz János is.

Khell Ödön úgy is őrzi erdélyi magyar-örmény gyökereit, hogy közéleti tevékenységében a családi hagyományokhoz igazodik, ezeket folytatja. Előjáróban csupán annyit, hogy anyai nagyapja, Hankó Aladár tagja volt annak a szoborbizottságnak, amely a múlt század fordulóján próbált Gábor Áronnak szobrot állítani. Ebbe az első világháború szólott bele. Apja, Khell László a „kicsi magyar világban” vállalta szoborbizottsági tagként az emlékműállítás ügyét, amelyet aztán a II. világháború eseményei akasztottak el. Khell Ödönnek a harmadik generáció tagjaként sikerült a jó bereckiekkel egyetemben a szoborállítás (1992).

Folytonos menekülésben

Khell Ödön élete folyását előbb úgy osztja meg velem, mintha az egykori káderosztályhoz nyújtaná be a zárómondattal, hogy „Harcolunk a békéért”. Valamikor ez kánon jellegű volt, az osztályharcos szöveg farkáról ez nem maradhatott el. Szövege az első rákérdezés után - Miért kellett Bereckből elmenekülnötök? – megváltozik, gördülékennyé, életszerűvé válik. Úgy, ahogy akartam. Szóval:

1931 szeptember elsején születtem ke-

reskedő szülők első gyermekeként. Bereckben végeztem elemi iskoláimat. Középiskolába Székelyudvarhelyre kerültem. Közbeszólt a háború, kima-radtam az iskolából. Elmenekültünk Csehszlovákiába. Hazatérésünk után Kézdivásárhelyen folytattam az iskolát. Miért kellett elmenekülnötök?

Jöttek az oroszok. A helyi hatóságok felszólították, a lakosságot, hogy hagyja el a községet. Szüleim ismerték az állomásfőnököt Bereckben, aki rokonunk volt. Kaptak egy vagon. Társultunk másokkal, s együtt menekültünk. Édesapám a székely határőröknél volt.

Hol volt katona?

Itt a Kishavasban. Ojtoztól bal kéz felé a Mogyorósetőn az utolsó pont a Majlát és a Kishavas.

A katonaságtól hogy szabadult?

Vitték tovább a hadsereggel, majd Székesfehérvárnál átcsoportosították. Megsebesült, s a bécsi kórházba vitték. Akkor éppen Bicske városában voltunk, a Bécs úton. Kapott 48 órás eltávozást, hogy a családját meglátogassa. Ez a karácsony előtti nap volt. Olyan peches volt, hogy minket akkor vagoníroztak be, hogy folytassuk az utunkat Tirolba. Közben két front, az angol és az orosz front közé kerültünk. Pilsen és Prága között jutottunk orosz kéz alá. Érdekes az, hogy karácsony éjszakáját egy tatabányai pincében töltöttük. Édesapám is Tatabányán volt azon az éjszakán, de egymásról nem tudtunk. Mi a vasútállomás pincéjében voltunk, s ő valahol benn a városban. Tábori lapon tudtuk meg, hogy megsebesült.

Mit vittetek magatokkal menekülés közben?

A legszükségesebb dolgokat. Ruhane-műt, ágyneműt. Élelmet keveset. Ahol

letelepedtünk kaptuk a támogatást az államtól. A zsold egy bizonyos részét kifizették a frontharcosok hozzátartozóinak, s ebből tengettük az életünket. A vagonban szalmát tettünk, s a szalma tejében aludtunk. Csehszlovákiában Traho Uiezd volt az utolsó állomás, ahova Tirol helyett eljutottunk. Hol az orosz, hol az amerikai repülő bombázták a mozgó vonatokat a két front között.

Betereltek egy iskolába, mint a juhokat. Ott értek be az oroszok. Egy pár nap múlva sorba állítottak és behajtottak gyalog Prágába.

Az oroszok hogy bántak veletek?

Különösebben nem foglalkoztak velünk. Estenként a nőket összeszedték, s vitték krumplít pucolni. Volt, amelyik visszajött, s volt aki eltűnt valahova. Lemorzsolódott. Prága felé mentünk gyalog vagy húsz kilométert. Minden cuccunk a vagonban maradt. Úgy néztünk ki, mint az ukrán menekültek, amikor jöttek Ojtoz felől át Bereckbe. Egy biciklit egy kenyérért eladtak a menekülő, a párnát egy pár tojásért, egy darabka szalonnáért.

Húgom nem volt egészen egy éves. Decemberben született, s mi augusztusban elmenekültünk.

Útban hazafelé

Prágában a magyar követségen menedékjogot kaptunk. Az egyik Benes-dekrétum alapján. Igazoltattak. A kapus szobában. Egy másik ajtón kiengedtek az udvarra. Ott állt a teherautó, s arra felraktak. Kiszállítottak a Masaryk pályaudvarra. Bevagoníroztak. Mind a két ajtó mellett volt egy-egy katona. Szállítottak Magyarország felé. Menekült konyhán tengődünk

két hetet. A román követségen kaptunk papírokat.

Mindezt édesanyád intézte?

Édesanyám és én. És édesanyám húga, a nagynéném. Rá egy évre vergődünk haza, 1945. augusztusában.

Kapcsolatba kerültek-e a csehországi lakossággal?

Természetesen. Prágában a játszótéren bevegyültünk az ottani gyerekek közé. Nagyon ellenségesek voltak. Amint meghallották, hogy magyarul beszélünk, kinézték maguk közül.

Vonattal jöttetek hazáig?

Igen, vonattal. Megteltünk tetűvel, bolhával, poloskával. Azon versenyeztünk, hogy ki fog több tetűt az ingében. A hazautazás Budapesttől Bereckig majdnem két hétig tartott. Azt ettük, amit egy-egy állomáson vásárolni tudtunk. Marhava-gonban jöttünk. Mikor kaptunk egy-egy mozdonyt, az hozott tovább.

A legkisebb testvéred, aki néhány hónapos volt, amikor elmenekültetek, hogyan bírta a megpróbáltatásokat?

Bélhurutot kapott, s minden egyéb betegséget. Éppen hogy életben maradt. Nagynéném zöldkeresztes védőnő, végig velünk volt, s az egészségügyi ellátást ő végezte.

Itthon hogyan találtátok a lakást?

Ki volt ürítve. Az üzletet kirabolták. Az ablakokat betörték. Apám előttünk három hónappal jött haza az orosz fogságból. Egy szobát, úgy-ahogy berendezett. Nagyanyámék is hamarabb hazakerültek a menekülésből. Mi is náluk telepedtünk meg. A sok éhezés után jól jött az, hogy nagyanyáméknál sok majorság volt. Mindegyre ettük a tyúkhúslevest. Emiatt kaptunk egy csomó gyomorsikamlást, amíg megszoktuk újra a rendes kosztot.

Itthon menekülési segílyt sem kap-

tunk. Hiába adtam be az iratcsomót a törvényszékre. Ha Magyarországról Magyarországra menekültél, akkor nem járt a segíly. Észak-Erdély akkor Magyarország volt. Azzal dobták vissza Szentgyörgyön, hogy nem jár nekünk ilyen. Brassóban fellebbeztem. Ott megsemmisítették a szentgyörgyi bíróság határozatát. De azok Bukarestbe fellebbeztek, s nekik lett igazuk.

A lakást kik ürítették ki? A helyiek?

Azok. Valami bútor megahagytak. Volt, amit azért vittek el – például a zongorát – hogy megőrizzék. Ezeket megmenekítették, és mikor hazaérkeztünk visszaadták.

Az itteni harcokról mit tudsz.

Dénes Béla főhadnagy, édesapám parancsnoka, aki lemhényi volt érdekes dolgot mesélt el. Édesapám századírnok volt a csapattestnél. Parancsot kapott, hogy a telefonvonalat vágja el. A parancsot teljesítve kikúszott, mert a partizánok már jöttek. Mielőtt odaért volna a telefonpóznához, egy akna becsapódott, s az oszlopot kiszakította. Édesapám jelentette, hogy az oroszok helyette a parancsot teljesítették.

Iskolából iskolába

Az elemi iskola elvégzése után Székelyudvarhelyre kerültél. A felső-háromszékieknek a kézdívasárhelyi kantai gimnázium volt a kedvelt iskolájuk.

Édesapám is ott végzett. A nagybátyám ott volt tanár. Amikor a menekülésből visszakerültünk már a Kantában jártam a gimnázium negyedik osztályába. 1947-ben felvételiztem Brassóba. Az ipari líceumba. Ott egy évig voltam. A fémiparit három szakra bontották. Elektrotechnikára, mechanikára és textiliparira. Én a textiliparit választottam.

Ezt a szakot felhelyezték Sepsiszentgyörgyre. Ott fejeztem be az iskolát. 1949-ben érettségiztem. Mi voltunk az első végzősök a tanügyi reform után.

1951-ben javasolták, hogy menjek a Szovjetunióba egyetemre. Érdemdiplomával végeztem. Ezt nem fogadtam el, azt mondtam inkább megyek Bukarestbe. Akik olyan eredménnyel végeztek, mint én – hárman voltunk – felvételi nélkül mehettek az egyetemre. A dékán azt mondta, ha ilyen jó eredménnyel végeztünk, akkor biztos bejutunk a vizsgán. Bukarestben már az írásbelin elvágta románból. Vettük a cókmozót s hazajöttünk. Mindhárman magyarok voltunk. Egy se került be közülünk. Mire Bukarestből hazajöttem, már a katonai behívó várt itthon. Bevonultam Konstancára tengerésznek. Három évig voltam ott.

Utolsó évben a parancsnokságon voltam sofőr. Egy orosz katonai tanácsadónak voltam a gépkocsivezetője. Nagyon jól telt. Nem volt hátrány, hogy magyar vagyok. Az orosz tisztek keresték a magyarokat. Már a textiliskolában beiratkoztam a gépkocsivezetői tanfolyamra. A jogosítványnak vettem a legtöbb hasznát. Románul a katonaságnál tanultam meg, de úgy, hogy mindenkit tegeztem. Oroszul nem tudtam, de a tiszti gyermekei megtanulták a magyar szavakat. Ikrei voltak.

Az orosz tisztnak tolmácsa volt. Azt mindig vitte magával. Mikor leszereltem még két hétig nála kellett maradnom, amíg egy magyar katonát tudtam szerezni. Az is Ödön volt: Boros Ödön Marosvásárhelyről. Neki adtam át a kocsit. A tiszti kétszer kapta meg a Szovjetunió Hőse kitüntetését. Rendkívül rendes ember volt.

Folytatjuk

Bálintné Kovács Júlia – Moszkovitsné Osztián Aranka

A mezőbándi Osztián Béla családjáról – „dióhéjban”

2. rész

Miután a harcok elcsendesedtek édesanyám szekeret szerzett, amit ló hiányában egy jól megfizetett férfi a szomszédunkból behúzott Aszódra, a kórházba. A kórházba akkor se víz, se lámpa nem létezett, és akkor hurcolták be az orosz katonákat is oda, súlyos sebesülésekkel. Egy áldott, emberséges munkaszolgálatos orvos vette kezelés alá apámat, akinek fia, Béla házról-házra járt könnyörögve lámpáért, vízért, hogy az orvos tudjon segíteni, de sajnos már késő volt. Az orvosnak utolsó pillanatig gondja volt rá, hogy megkönnyítse fájdalmait, és úgy menjen át a túlvilágra. Az elhalálozási papír – halotti bizonyítvány – kitöltésénél derült ki, hogy az orvos jól ismerte az Osztián családot. (Milyen kicsi a világ!)

Apám halálos ágyán magához vonta Édesanyám kezét, megcsókolta, bocsánatot kért minden hibájáért: „Én már nem fogom tudni felnevelni drága gyermekeinket, de Te céltudatos vagy, küzdőképes jó anya, és biztos vagyok benne, hogy Isten segítségével sikerülni fog igaz embereket nevelni belőlük.” Aztán halkán, búcsúzóul énekelni kezdte: „Ne menj babám a tarlóra, gyenge vagy még a sarlóra. Ha elvágod kis kezedet, ki süt neked lány kenyeret”. Kézszorítása gyengülni kezdett, s lassú pihegéssel örökre megszűnt élni, átadva lelkét az Úrnak, Teremtőjének. Egy udvaron kapott örök lakhelyet, ahonnan később az aszódi temetőbe helyeztük el férjem segítségével a háború után.

1945 januárjában Isten tudja hogyan, szekéren, vagonban és gyalog, de haza kerültünk. Drága Édesanyám nem adta fel a harcot, küzdött, és noha kulákságot szenvedett, bennünket tanított. Szelíd jó modorával, szép szavával, adakozó természetével megnyerte a község tiszteletét és szeretetét. Mindenki csak szuperlatívuszokban beszélt róla. Hogy megélhetését biztosítsa pedagógusoknak adta ki szobáját, és nehezen fogadta el gyermekeitől az adományt. Büszkén állta az élet viharait. Egy tanítónő, a székelykáli születésű Dániel Szabó Ilona, aki valamikor nála lakott, és ma már Magyarországon él, „Vallomások” című könyvében, amelyet a kunszentmiklósi P. G. Nyomdaipari Vállalkozás adott ki 2007-ben, így emlékezik a Mezőbándon megélt első napjaira: „Bátortalanságomat látva ők közeledtek. Kölcsönös tisztelet, megbecsülés alakult ki Moszkovits Arankával és Czire Annával. (Ez már Marosvásárhelyen történt, a 4-es számú általános iskolában).

Arankában nemcsak a kollégámat láttam. Olyan volt Ő számomra, mint tiszta, metszetlen üveg pohár, amely a fény felé tartva átlátszik, csillog. Ebben a csillogásban az Ő édesanyját, a lelkembe gyökerezett Osztyán Juliannát (sic!), a drága Jucika nénit is láttam életem mozaikjaiban. Amikor nehezen föladott első házasságomból és otthonomból roskatag lélekkel, és nem felszíni vagy felszínes sebekkel Hozzá érkeztem. Kifosztottan.

– Ebédelt? – kérdezte másnap, harmadnap is.

– Ebédeltem. – válaszoltam szemlesütve.

A negyedik nap kora délutánján behívott parányi, patyolat konyhájába.

– Üljön le! – és bánatos tekintettel kényszerített az asztalhoz, egy tányérban párolgó illatos leves mellé.

– Most már ezt a tányér levest muszáj megennie!

Leült velem szembe. Ritkán tekintett rám. Tartózkodott a toladó pillantástól is. Hallgattunk. Étvágytalanul, sokáig hűtöttem a levest, lelkierőt gyűjtve, hogy magamhoz vegyem az első kanál étket „azóta”.

– Ne bánkódjon! – szólt nagyon halkán, mintha a lelkéből sebet okozva szakadnának ki a szavak –, egyszer magára talál egy rendes férfi... meglátja... maga megérdemli...

Életem, sorsom nagy, nehéz ügyeit sohasem tudtam könnyekkel, nagy megkönnyebbítő sírással kezelni.

De akkor ott, ezekre a tiszta szándékú, halk szavakra záporozva eredt el a könnyem.”

Édesanyám közel 90 évet élt. Hozzá méltóan fogadta Isten magához. Azon a délelőttön, halála napján összekulcsolt kezekkel kérte a Megváltót, hogy vegye magához: „Kész vagyok Uram a hosszú útra. Drága gyermekeim, az Ég áldjon, köszönöm a jóságotokat” – mondta. Könnyeim drága kezére hullottak, és ő vigasztalt. „Ne sírj, hisz meg vagyon írva, porból lettél, porrá válsz.”

A mély szomorú csendben hallom pihegését, dermedten várom lassú elmúlását. Isten veled, nyugodj békében drága Édesanyám, míg élek hálaadó könnyekkel emlékezem Rád. Nem leszel egyedül, apám már várt, és nemso-

kára fiad is követett, feleségével együtt, tragikus baleset folytán.

Imádkozzatok éretünk, hogy szeretetben, békességben éljünk mi, az itt maradottak, a hit, remény és szeretet legyen útmutatónk, és bízzunk az Úrnak, mert rólunk Ő meg nem felejtkezik.

Folytatjuk

Vizi Ildikó

Emlékek nyomában

Érdeklődéssel olvastam Béres L. Attila „Élménybeszámolóok szóban, filmen és dián” című írását, amely olyan érzelme- ket indított el bennem, amelyek családi emlékeimhez kapcsolódnak.

Apai nagyapám, Debreczy József 1910- ben a gyimesi járás őrmestere volt. A já- rási székhely Gyimesbükk község volt, Magyarország keleti határállomása.

Édesapám Dr. Debreczy Sándor ön- életrajzi visszaemlékezésében így ír Gyimesbükkéről: „A laktanya épületben laktunk, amely az országút mellett volt. Az udvarunkat hatalmas gyümölcsös- kert egészítette ki. Alatta folyt a Tatros. A községet nagyrészt csángó-magyarok lakták, jóra való, becsületes emberek.”

Önéletírásában gyermekkori élményei alapján Édesapám megemlékezik a gyimesbükki állomásról és a vasúti őrházról is. „Gyakran kimerészkedtem az állomásra. Szerettem a vonatokat, főleg a mozdonyokat. Megálltam az őrház mellett, elnéztem és megcsodáltam a román mozdonyokat, amelyek feljöttek a gyimesi állomásra, mély, zengő füttyülés- sel. A vonatkozás kedvelt játékom volt”.

Béres L. Attila írásában megrendülten olvastam Sebő Ödön katonatiszt „A halálraítélt zászlóalj” című könyvéről is, amely a Gyimesi szorosban 1944. au- gusztus 28-a és szeptember 20-a között lezajlott hősiesség harcainak ál- lít emléket.

Olvasás közben elszorult a szívem. Ez a leírás különös megindultságot váltott ki belőlem, mert Édesapám is részt vett ezekben a harcokban, és önéletírásában nagyon részletesen beszámol a törté- netről.

„1944 a legkritikusabb esztendő életem- ben. Nagyon sokszor közel álltam a ha- lál árnyékához, hiszen háborúban vol- tam. Július hónapját Gyergyótölgyesen töltöttem, mint kiképzőtiszt, majd au- gusztus 2-án az egész zászlóaljat a Ke- leti Kárpátokba vezényelték.

A szemüveges Dr. Debreczy Sándor

Augusztus 20-án délelőtt 10 óraker kezdődött meg az oroszok támadása. Tankokkal az országútra jöttek, mi meg a gerincen lévő első világháborús lö- vészárkokban szorongtunk. A 38 nem páncélelhárító ágyúink nem sok kárt tett az orosz tankokban, mindössze kettőt lőttek ki. Az oroszok előre tudták, hol ásta be magát erődcsázadunk, és az első pillanattól kezdve olyan hatalmas bénító

tüzet fektettek erre a területre, hogy em- bereinknek képtelenség volt visszalőni. Engem 10 óra táján egy alezredes pa- rancsnok magához hivatott. Útra keltem még két katonatársammal együtt. Ár- kon- bokron keresztül törtettünk az al- ezredes álláspontja felé. Közben telt az idő. Az oroszok hamarabb előrehalad- tak az országúton, mint mi az árkokon, bokrokon át. Egyszer csak észrevet- tem, hogy már abból az irányból lőnek, amely felé mi tartunk. Tehát hiába való a további fáradtság, vontam le a követ- keztetést. De mi most merre menjünk? Lefeküdtünk a fák közé pihenni. Látom hanyatt fekvé, hogy a fákon keresztül piros színű katonai drót vezet. Felis- mertem, hogy ez a mienk. Na, megyünk oda, ahova ez a drót elvezet. Így jutot- tunk el a tüzérségünkhöz, a Mogyorós tetőre, ahol, amikor megérkeztem har- madmagammal azzal fogadtak, hogy hallottam-e, hogy mennyi halottunk van már, köztük Debreczy zászlós is... Mondtam nem hallottam, nem voltam ott ahol Debreczy zászlós elesett, hanem itt vagyok, ahol él, mert én vagyok, aki- nek a halálhírét hallották! Ez megnyug-

tatta tüzeinket, hogy nem olyan fekete az ördög, ahogyan a falra festik. Később ide irányították egész zászlóaljunkat is, így ismét összekerültem embereimmel. Augusztus 27-én és 28-án kisebb ösz- szecsapások közben az erdőben elő- került orosz partizánokkal visszavo- nultunk a Kárpátok belső láncolatain át Csíkszentsimonba. De szomorú, de kilátástalan volt ez a két nap! Körü- löttünk zúgott az erdő. Folyt a tank és repülő háború. Szentsimonba újjaszer- veztek és menet zászlóaljja alakítottak. Egy éjszaka Kászonyújfalú felé irányí- tottak. Baktattunk előre az éjszakában. Mikor a tetőre értünk, németek állták utunkat. Értésünkre adták, hogy hiába igyekszünk Kászonyújfaluba, már három napja bevették a falut az oroszok. Vissza kellett térnünk. Tusnád falu határában orosz repülőek támadtak meg. Belénk géppuskáztak. Voltak bizony vesztesé- geink! Tusnád faluban rémes éjszakát töltöttünk. Nem is sejtettük hol székel a magasabb katonai parancsnokságunk. Egyelőre megszálljuk Csíkszereda er- dőinek környékét, nehogy partizánok furakodjanak be a hátunk mögé. Három

napig teljesítettük ezt a szolgálatot, majd kiküldték egész zászlóaljunkat a frontra az Óriás Havas alá. Itt éjjel beástuk ma- gunkat, de az oroszok oly közel tartózkod- tak, hogy amikor megérkeztünk észre- vettek, s aknatűzzel árasztottak el. Egész éjjel lövészgödört ástunk. Reggel jött a támadás. Veszettül lőttek az oroszok rob-

Pár napi szabadságon gyermekeivel

banóltettel. Tőlünk 50–100 méter távolságra robbant a lövedék. A robbanás oly magasan történt a fejünk felett, hogy kárt nem okozott bennünk. Erre csakhamar rájöttünk, és bátran rohantunk előre. Én a szakasz élén irányítottam géppuskáink és golyószóróink tüzet. Az oroszok hátrálni kezdtek. Visszabújtak kiindulási pontjukba, a sűrű erdőbe. Tovább is kergettük volna őket, hisz megfutamodtak, ha lett volna lőszerutánpótlásunk. Ezután minden nap megisméltődtek a támadások. Szeptember 10-ig tartottuk magunkat”.

A háború azonban tovább folytatódott. Időközben Édesapám orosz fogságba került. Szovjet-Oroszországba vitték, ahol 4 évig Szverdlovszkban, bányában dolgozott. A fogságból csak 1948 nyarán tért haza, családuknak nagy öröme.

Meghívó

Tisztelettel és szeretettel meghívjuk minden kedves olvasónkat

2008. november 12-én, 17 órai kezdettel az Alexandra Irodalmi Kávéházba (1075 Budapest, Károly krt. 3/c)

az 1915-ös örmény genocídiumról szóló családragény,
a marosvásárhelyi Mentor Kiadónál nemrégiben magyarul megjelent

Pacsirtavár

dedikálással egybekötött könyvbemutató estjére.

A bemutató keretében az örmény származású olasz írósnővel, **Antonia Arslannal** és a fordítóval, **Király Kinga Júliával Körössi P. József** író beszélget – valamint részleteket vetítenek a könyv alapján készült filmből.

Közreműködik **Lusine Hakobyan** (ének) és **Szabó László** (duduk).

Figyelem!

Készül az *Erzsébetvárosi örmény katolikus temető monográfiája* c. könyv. Kérjük azon erzsébetvárosi családok segítségét, akik XVIII–XIX. századi erzsébetvárosi elhunytjaik halotti anyakönyvi kivonatával, gyászjelentéseivel rendelkeznek, hogy a könyvben néhányat meg tudjunk jelentetni. Csak fénymásolatra van szükségünk.

Erdélyi Örmény Múzeum sorozat Szerkesztőség

Százéves célkitűzés valósult meg

Ünnepélyes keretek között leplezték le Czárán Gyula bronz mellszobrát a nagyváradi Ezredévi Emléktéren (Libertatii tér). Az ünnepségre magyarországi és hazai turisták, barlangászok, természetjárók jöttek el, a Bihar megyei önkormányzatot pedig Szabó Ödön megyei tanácsos képviselte.

Először *Egri Ferenc*, a Czárán Gyula Alapítvány elnöke szólt az egybegyűltekhez. Czárán Gyula tevékenységét ismertette, azét az emberét, aki „életének utolsó tizenöt esztendejét és jövedelmének nagy részét a Bihar-hegység turisztikai feltárására és kiépítésére szánta”. Később a Czárán emlékmű felállításáért tett erőfeszítéseket és bonyodalmakat ismertette. Az első próbálkozás Czárán Gyula halálának évében történt, az akkori EKE választmányi gyűlésen elhatározta, hogy Réven emléket állít tiszteletére.

Összetört a gipszminta

Meg is alakult a Czárán-emlékbizottság, mely közadakozásból próbálta előteremteni a szükséges összeget. Valamikor a harmincas években készült el az emlékmű gipszmintája, melyről rövid utalásban annyit olvashatunk, hogy „vasúti szállítás közben annyira összetört, hogy még rekonstruálni sem lehetett”. 1931-ben alakult meg a Bihari Turista Klub, melynek szintén célkitűzései között szerepelt az emlékmű létrehozatala, de ez nem valósult meg. Az 1997-ben bejegyzett Czárán Gyula Alapítvány alapszabályzatába foglalta a természetjáró mellszobrának elkészítését, s 2000-ben fogott neki ennek megvalósításához. Támogatókat kerestek cégeknél, turistaegyesületeknél, magánszemélyeknél.

Amint Egri Ferenc ismertetőjéből kiderült, a szobor agyagmintáját *Máthé Alpár* kolozsvári képzőművészeti főiskolás készítette el. Az alapítvány tagjai Máthé Gyula néhai EKE-elnököt hatalmazták fel ügyük képviselésével a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskolán, ahol vállalták

az öntési és kivitelezési munkákat. Különböző egyesületek és szervezetek járultak hozzá az anyagi források előteremtéséhez

– a Magyar Természetbarát Szövetség például Czárán emlékbélyegeket nyomtatott és értékesített.

Késés

Terveik szerint a 2002-ben elkészült szobrot 2006-ban, Czárán Gyula halálának századik évfordulójára szerették volna felállítani, de dacára annak, hogy a nagyváradi önkormányzattól minden támogatást megkaptak, „a központi állami kulturális apparátus packázása miatt majd egy évet késett az építkezési engedély megszerzése”.

Később *Dezső László* országos EKE-elnök szólalt fel, s méltatta Czárán Gyula tevékenységét. „Hogy ki volt igazából ez a hegyimanó, azt soha sem fogjuk meg tudni, de azt annál inkább tudjuk, milyen örökséget hagyott ránk” – hangzott el. Ezt követően leplezték a mellszobrot, majd a jelenlévők koszorúkkal rótták le kegyeletüket. A rendezvény után állófogadás következett a Lórántffy Zsuzsanna Kulturális Központban.

Neumann Andrea

(Megjelent: *Bihari Napló* – Nagyvárad, 2008. október 20.)

Olvasói levél

Kedves Szerkesztőség!

Kétszer is nagyot dobbant a szívem, mikor a legutolsó füzetet átlapoztam. Az első dobbanást a Szöllősy Tibor-féle Hollósy könyvről szóló ismertetés okozta, valamint a cikk dátuma: 2008. július 8. Én ezekben a napokban jártam Kárpátalján, sőt, a Tisza mindkét oldalán. Először megnéztük a rendőr őrizte vereckei emlékművet, és tekintettünk szét az alattunk/előtünk elterülő gyönyörű, szívet melengető tájon. Nem csodáltuk, hogy eleink kedvet éreztek a bejövételhez! Majd a Fehér és a Fekete Tisza összefolyásánál szedtem gyönyörű vízkoptatta köveket. Ami számomra még nagyon fontos volt, érintettük Técsőt, ahol kései unokahúgként (korábban már írtam a Mály család és Hollósy kapcsolatáról) megsimogathattam Hollósy Simont, azaz a szobrát. A Tiszán és a határon át mutatták, ott van Maramarosziget, ahol örmény családból született a festő. A véletlen úgy hozta, hogy „ukrán” Kárpátaljáról hazaérkezve, másnap indulhattam Erdélybe. Itt néhány napot töltöttünk Maramarosziget, Nagybánya, Koltó környékén, ezért mellékelhetem a fotót Hollósy S. szülőházáról is az emléktáblával.

A második nagy szívdobbanást a Kazán szoros képe hozta. Ennek csak áttételesen van köze örmény gyökereimhez. A szamosújvári eredetű Mály Kristóf dédapám felesége Hofmann Flóra volt, annak a Hofmann Antalnak a leánya, aki 1823-ban testvér-bátyjával Ádámmal megnyitott Ruszkabányán egy kis ezüstbányát. Ebből fejlődött ki a későbbi Hofmann Fivérek és Máderspach Károly Bánya és Vasmű Társaság. Ennek története egy másik mese. A Hofmann család eredetileg Újmoldovában, közel a Kazán szoroshoz (ott jártunkkor a rossz utakon csak ebből az irányból volt megközelíthető) telepedett meg, ahol Ádám – mint legidősebb fiú – édesapja halála után átvette az ottani bányát. Szívszorító érzés volt 2004-ben Újmoldova régi temetőjében megtalálni egy elvadult orgonabokorban szépapám, és fia Ádám sírkövét, mivés öntöttvas sírkeresztjét.

Újmoldova azért is nevezetes, mert házukban látták vendégül a beteg Széchenyit, ki Aldunai útját szakította meg itt. Széchenyi üzleti kapcsolatban állt a Társasággal, tőlük rendelve meg a Duna szabályozáshoz szükséges öntöttvas cölöpöket, egyebet. Többször tárgyalt a Hofmannokkal és mint ismeretes, biztatására adta be pályázatát Máderspach is a Lánchíd építésére.

Kicsit messzire szaladtam a szép emlékü Kazán szorostól.

Türelmüket megköszönve, munkájukban sok sikert és örömet kívánva búcsúzom:

Árváné Pataki Ilona

Bálintné Kovács Júlia rovata

Kapcsolattartás

Tulajdonképpen azt a címet is adhatnám, az alábbiaknak, Adatok a láposi örménymagyarokról 27. rész, merthogy régi munkatársam a magyarláposi tanítónéni már több levelében is értékes megjegyzésekkel bővítette és folyamatosan bővíti ismereteinket e témakörben.

A továbbiakban tehát Breuer Erzsébet leveleiből idézek.

„Örömmel olvastam-olvasom és érdeklődéssel várom a Moldován úr beszámolóit városunk örménygyökerű elődeiről, akikről ő többet tud. Városunk központjának alaprajzát tanulmányozva felfedeztem, hogy még rajta van, (de azóta már lebontott) az izraelita templom. A Breuer család megjelölés édesapám üzlete volt. Az ősi Breuer-ház az állami iskolával szemben volt és van, a zsidó temető szomszédságában. (600 köve még áll.) Ennek köszönhetjük, hogy az elmúlt rezsimben elkerültük házuk lebontását. Írtam Neked a Magyarlápóson valamikor élt Hollósi családról, Kovács Annuska néniről, fogadott lányáról, még nem közöltétek, biztosan helyszűke miatt... Hollósi Kajetán bácsi felesége Nánási Terézia volt. A Kajetán bácsi keresztneve nem magyar. Örmény?”

Böske drága, nem tudom, hogy a Kajetán név milyen eredetű, de tény, hogy az örmény családokban előfordul. Egyébként kérlek nagyon szépen, írjad meg újra emlékeidet róluk, mert leveleid között nem találok azt, amelyben erről a családról írtál, és nagyon fontos adat lenne, ha kiderülne, hogy arról a Hollósi családról van szó, amelyhez a híres-neves-nevezetes Hollósy Simon, a Nagybányai Festőiskola megteremtője is tartozik, ami nagyon valószínű!

„Milyen jó olvasni a helytörténettel kapcsolatos írásokat is a többi mellett! Sok megpróbáltatáson edződött múltunk, és sajnós jelenünk is. Az örmény gyökereket jellemzi a szívósság, kitartás, újrakezdés! Másként nem léteznénk!

Az én koromban a visszaszámlálás megkezdődött, igyekeznünk kell közkinccsé tenni csekély ismereteinket. Itt Lápóson is egyre kevesebben vagyunk, akik kicsiny, sáros városunk múltját ismerjük. A valódit!”

„Kedves csomagodat köszönettel megkaptam. Nagy örömet szereztem –újból- a Füzetek mellett a sok szép folyóirattal. Videóra kéne venni, amint a család aprajagyja valósággal „falja” a hasznos cikkeket, tanulmányokat, recepteket.

Mindig érdekelt a történelem, több olyan eseményt olvashatok a Füzetekben, amiről nem tudtam, vagy elfelejtettem. Külön hálás vagyok mindezért!

Az Adatok a magyarláposi örménymagyarokról című írást is figyelmesen olvasom. Az a javaslatom, egy időre adjuk át a szót Moldován Lajos úrnak. Az ő írása valószínűleg tanulságos tanulmány. Szerencsénk, hogy nagy tudását átadja nekünk és az utódoknak, ne menjen feledésbe!

Ha teheted, add át neki mélyszéges tiszteletem, s ha Magyarlápóra jön, kérem, keressen fel!

Közben én is gyűjtögetek adatokat szülővároskám örménymagyarjainak gyökereivel kapcsolatban, jó?”

„...találtam egy olyan fényképet, ami kiegészítésként a Moldován Lajos úr „családtörténetéhez” kívánkozik. Ez a felvétel az 1970-es évek elején készült. Drága jó Gili néni ajándékozta volt nekem, s én féltve őrzöm, mint egy ereklyét.

Egyben egy kis kiigazítás szükségeltetik, – elnézést, –! Moldován Margit = Gili néni nem a Tulics Ferenc felesége, hanem a Tulics Lászlóé, a Laci bácsié. A felvételen balról jobbra:

1. Tulics László – Laci bácsi ül.
2. Mögötte áll Fischer József, (ma már nyugalmazott tornatanár, aki jelenleg Marosvásárhelyen él), Micu néni fia.
3. Moldován Margit – Gili néni.
4. Ezt a személyt nem ismerem.
5. Moldován Marienn – Micu néni.
6. Rélu bácsi, akivel Mici néni beszél, az az ő második férje.
7. Előtte ülő alak Fischer Józsefné – Szöszi áldott állapotban.
8. Az elől ülő kislány Fischer Ágnes.

Ágnes a Fischer család első gyermeke, mert még következik Józsika, majd Marienn, a Magi. A Moldován család történetéhez tartozik, hogy a drága jó Szöszi áldozatos szeretettel gondozta a sorban megöregedő családtagokat. Saját lakásában igazi keresztényi türelemmel vette körül őket, családjával együtt. Hűségesen ápolta valamennyit. Hivatása volt a beteggondozás, mindenki ismerte, szerette és sajnálta, hogy elköltöztek. (Tudnék többet is írni Szösziéről, szépet, jót, de vénasszonyos áradozásnak tűnne.)

A Moldován utódok 2.

A Moldován József családot ismertem közelebbről, ezért írtam ezt a kiegészítést, s küldöm féltve őrzött emlékemet. Kár, hogy a család többi tagjáról nincs felvételem.

Gili néni sokat mesélt a régiekről, eseményekről. Ő 1918-at gyermekként élte meg, szülei aggodalmát érezte. Például Mikulás közeledett, és édesapjuk figyelmeztette őket, hogy a cipőket nem szabad az ablakba tenniük, mint régebben, de készen kell lenni, hogy bármikor menekülni kell.

Istennek hála erre nem került sor, – és hála a Szász Anti bácsi „hidegvérének”. Az eseményt ismerjük a Füzetek májusi számából.

Folytatjuk

Örmény-magyar gyermekrovat

(21. rész)

Kedves örmény származású gyermekek!

2007-ben elindítottunk nektek egy rovatot, hogy megismerjétek örmény őseink történetét. Magyar őseinkről – Szent István királyról, Szent Erzsébetről, Szent Lászlóról, Szent Imre hercegről és másokról – biztosan nagyon sok szép történetet ismertek. Ti azonban a magyar ősök mellett sok örmény hőst is őseiteknek tudhattok, akik Örményországban éltek, ahonnan mi is származunk. Rájuk is büszkék lehettek, mert nagyon sokat tettek népükért és hitükért, és büszkén mesélhettek róluk az iskolában és a barátaitoknak.

2007-ben többen válaszoltak a kérdésekre, és mi nagyon örvendünk nekik. De még sokan vannak, akik szeretnének írni és nyerni 2008-ban is. Mert a verseny a Marosvásárhelyi Örménymagyar Egyesület jóvoltából ebben az évben is folytatódik! Ha nem tudtok írni, akkor rajzoljatok, ha pedig nem értitek, akkor addig nyaggassátok szüleiteket és nagyszüleiteket, amíg segítenek.

LÉGY TE IS A „GYÖKEREK” GYERMEKROVAT GYŐZTESE 2008-BAN!

Leveleiteket várjuk emailon: pattila001@yahoo.it, vagy dr. Puskás Attila, str. Busuioclui 4/C/48, 540535 Tirgu Mures, Románia

III. Terdát (Kr. u. 287–337.)

Terdát a rómaiak között élt, aki „ügyes” jelzővel illették, mert bátorságát többször is bebizonyította a cirkuszi játékokon. De igazi bátorságát nem ekkor mutatta meg.

Diocletianus császár (Kr. u. 284–305.) abban az időben a gótokkal háborúzott a Rajna folyó mellett. Egy napon a gótok királya, Richard, követeket küldött a római császárhoz a következő üzenettel: „Nem kár, hogy annyi ember haljon meg hiába? Gyere, küzdjünk meg, mi ketten egymással! Aki győz, az lesz ennek a háborúnak a győztese.” Diocletianus császár sovány, vézna ember volt. Nem tetszett neki az ajánlat, mert attól félt, hogy az erős Richard könnyűszerrel legyőzi őt. Úgy döntött tehát, hogy az ügyes Terdátot császári ruhába bújtatva küldi maga helyett a viadalba. A párharc

megkezdődött a két hős között, és az ügyes Terdátnak sikerült vállra fektetni az erős Richardot. Így szerezte meg az örmény Terdát a rómaiak javára a győzelmet.

Hogyan segítette ki az ügyes Terdát a római császárt?

Válasz a szeptemberi kérdésre:

Szántukhd volt az első örmény vértanú és Szánádrug hatására lett keresztény. (Molnár Zsófia, Marosvásárhely)

FELHÍVÁS!

**Ebben az évben búcsúztunk el Lengyel Ákosné Faragó Máriától,
mindannyiunk kedves Marika néniétől.**

Ezzel elment Szamosújvár utolsó nagymamája, utolsó igazi polgármamája, aki nemcsak élt ebben a városban, hanem állandóan alakította, értékkel töltötte meg szellemi és anyagi tereit. Azon kívül, hogy alapította, támogatta és fenntartotta a Téka Alapítványt, sokkal fontosabb dolgokat is adott:

– megtanított felelősen élni...
– jelentette az állandó kihívást arra, hogy ne csak magunkra figyeljünk, hanem vegyük észre azt, hogy a világ átalakítható, és tele van segítségre szoruló emberekkel.

Kezdetől fogva támogatta a mezőségi szórványkollégium fenntartását. Ezért a családdal való konzultálás után, létrehoztuk a

**„LENGYEL MÁRIA
ÖSZTÖNDÍJALAPOT”.**

Aki Marika néni munkájának folytatásában részt szeretne venni, utalja pénzbeni adományát a következő számlaszámokra:

Intézmény neve (Románia)

FUNDATIA TÉKA

405300 GHERLA, Mihai Viteazul 39, Jud. Cluj

Bank adatai: BANCA ROMANA PENTRU DEZVOLTARE

405300 GHERLA, STR. CLUJULUI 7/A

SZÁMLASZÁM:

HUF: RO45BRDE130SV39908781300

RON: RO90BRDE130SV07017121300

EURO: RO13BRDE130SV06399801300

SWIFT KOD: BRDEROBU

MEGJEGYZÉS: „Lengyel Mária Ösztöndíj”

Ebben a tanévben az első ösztöndíjaink: *Szabó Lóránd* – VII. osztály.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára befizethető.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1255 Budapest, Pf. 189. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat,

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. III. emelet 338-339, telefon: 332-1791 – Sárkány Annamária titkárságvezető, felfogadás szerda 16–18., csütörtök 10–12. óráig)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

a Zuglói Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár)

Szerkesztőség: 1255 Budapest, Pf. 189. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Mackensen Kft.